

YMPÄRISTÖRIKOSKATSAUS

2023

Suomen kansallinen ympäristörikosseurantaryhmä

1.8.2023

Tiivistelmä

RAPORTIN NIMI

Ympäristörikoskatsaus 2023

LAATIJA

Suomen kansallinen ympäristörikosseurantaryhmä

JULKAISUAJANKOHTA

8/2023

TOIMEKSIANTO/TUTKIMUSKYSYMYS Poliisihallitus

KESKEISET LÄHTEET

Internet

KÄYTETYT MENETELMÄT

Esitutkintaviranomaisen tilastot, Syyttäjälaitoksen tilastot, muu julkinen aineisto

AVAINSANAT

Ympäristörikos, ympäristörikosseurantaryhmä, ympäristörikoskatsaus

JULKISUUSASTE

Julkinen asiakirja

SIVUJA

68

Sisällysluettelo

1 Johdanto	6
2 Valvontaviranomaisten yhteistyö.....	7
3 Poliisiammattikorkeakoulun järjestämä ympäristörikoskoulutus	9
4 Rikoshyödyn määrittämiseen liittyviä kysymyksiä	10
5 Poliisin kansainvälinen virka- ja oikeusapu ympäristörikosasioissa	10
6 Ympäristörikoksiin liittyviä uhkakuvia	10
6.1 Tilanne Suomessa	11
6.2 Tilanne kansainvälisesti.....	12
7 Kansainvälinen toiminta	17
7.1 Kansainvälinen viranomaisyhteistyö.....	17
7.2 Eurojust ja ympäristörikokset.....	19
8 Kansainväliset ympäristösopimukset ja kotimainen ympäristörikoslainsäädäntö	20
8.1 Ympäristörikoksia koskevat kansainväliset sopimukset	20
8.2 Euroopan unionin ympäristörikoslainsäädäntö	21
8.3 Suomen ympäristörikoslainsäädäntö.....	22
8.4 Viimeisimmät keskeiset muutokset Euroopan unionin ja Suomen ympäristölainsäädännössä	23
9 Valvonta	24
9.1 Ympäristölainsäädännön valvonta.....	24
9.1.1 Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen sekä kunnan ympäristösuojeluviranomaisten tehtävät.....	24
9.1.2 Suomen ympäristökeskuksen tehtävät	28
9.1.3 Turvallisuus- ja kemikaaliviraston tehtävät	29
9.2 Poliisi	30
9.3 Rajavartiolaitos	30
9.3.1 Rajavartiolaitoksen tehtävät.....	30
9.3.2 Hallinnollinen öljypäästömaksu.....	33
9.3.3 Rikosoikeudelliset seuraamukset ja hallinnollinen öljypäästömaksu	35

9.4 Tulli.....	36
9.4.1 Tullin tehtävät.....	36
9.4.2 Uhanalaisten eläin- ja kasvilajien tuonnin, viennin ja kauttakuljetuksen valvonta.....	36
9.4.3 Vaarallisten aineiden ja säteilevien kuljetusten valvonta	36
9.4.4 Otsonikerrosta heikentävien aineiden ja fluorattujen kasvihuonekaasujen valvonta ...	37
9.4.5 Kansainvälisten jätesierrojen valvonta	37
9.4.6 Kansainvälinen jätesierro ympäristörikkoksena	39
9.5 Syyttäjälaitos	41
10 Viranomaisten tietoon tulleet ympäristörikkokset.....	41
10.1 Rikoslain ympäristörikkokset.....	42
10.2 Ympäristön turmeleminen RL 48 luku 1 §	42
10.2.1 Törkeä ympäristön turmeleminen RL 48 luku 2 §	44
10.2.2 Ympäristörikkomus RL 48 luku 3 §	46
10.2.3 Tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen RL 48 luku 4 §	46
10.2.4 Luonnonsuojelurikos RL 48 luku 5 §.....	48
10.2.5 Törkeä luonnonsuojelurikos RL 48 luku 5 a§.....	49
10.2.6 Rakennussuojelurikos RL 48 luku 6 §.....	49
10.3 Rikoslain luonnonvararikokset.....	49
10.3.1 Metsästysrikos RL 48 a luku 1 §	50
10.3.2 Törkeä metsästysrikos RL 48	51
10.3.3 Kalastusrikos RL 48 a luku 2 §	53
10.3.4 Metsärikos ja puutavararikos (RL 48 a luku 3 ja 3 b §).....	54
10.3.5 Laittoman saaliin kätkeminen ja törkeä laittoman saaliin kätkeminen (RL 48 a luku 4 ja 4 a §).....	55
10.4 Ympäristöön liittyvät rikoslain terveyttä ja turvallisuutta vaarantavat rikokset	55
10.5 Vesilain vastaiset menettelyt	56
10.6 Muita lakeja koskevat rikokset.....	56
10.6.1 Jätelain rikkominen	60
10.6.2 Havaitut öljypäästöt ja määrätyt öljypäästömaksut	60
10.6.3 Alusöljypäästöjen esitutkinta.....	61

10.7 Ympäristörikosten määrästä syyttäjillä ja tuomioistuimissa	62
10.8 Esitutkintaviranomaisen tietoon tulleet sekä syyteharkintaan siirtyneet ympäristörikkokset	66
11 Loppuarviointi.....	67

1 Johdanto

Ympäristörikoskatsauksessa on esitetty poliisin, Tullin, Rajavartiolaitoksen ja Syyttäjälaitoksen tietoon tulleet taulukon mukaiset ympäristörikokset rikosnimikkeittäin vuosilta 2018 - 2022. Esi- tutkintaviranomaisen ympäristörikostilastot perustuvat siihen, millä rikosnimikkeellä tapausta on tutkittu esitutkintavaiheessa. Kun asia etenee syyteharkintaan ja tuomioistuinkäsittelyyn, rikosni- mike on voinut muuttua. Katsauksessa esitetään myös esimerkkitapauksia ympäristörikoksista eri rikosnimikkeellä sekä esitutkintaviranomaisen että tuomioistuimen tilastot.

Esitutkintaviranomaisten kirjaamien rikoslain luvussa 48 tarkoitettujen ympäristörikosten määrä on vuonna 2022 ollut kokonaisuutena vähäisempi edellisvuosiin verrattuna. Rikoslain 48 a luvun mukaisten luonnonvararikosten määrä vuonna 2022 nousi edellisvuoteen verrattuna. Rikoslain 44 luvun terveyttä ja turvallisuutta vaarantaviin rikoksiin sisältyy tekoja, joilla voi olla huomattavia vaikutuksia ympäristöön ja näiden rikosten määrä vuonna 2022 lisääntyi. Ympäristörikoksiin luo- kitellut vähäisemmät rikkomustasoisetkin rikokset vähentyivät vuonna 2022. Kokonaisuutena voidaan todeta, että ympäristörikoksiksi luokiteltujen rikosten määrä vuonna 2022 pysyi tilastolli- sesti samana, kuin edellisenä vuonna. Rikoslain 48 luvun mukaisista ympäristörikoksista sekä 48 a luvun ja 44 luvun ympäristöön liittyvistä rikoksista siirtyy syyttäjille vuosittain noin kolman- nes.

Ympäristövalvonta- ja esitutkintaviranomaiset ovat yhteistoiminnassa toteuttaneet ympäristöri- kostorjunnan strategiaa ja toimenpideohjelmaa. Alkuvuodesta 2021 valmistui strategian ensim- mäinen päivitys, joka on voimassa vuoteen 2026 asti. Samassa yhteydessä julkaistiin järjestyk- sessä neljäs toimenpideohjelma¹. Syksyllä 2022 valmisteltiin toimenpideohjelman päivitys vuo- sille 2023 – 2024. Ympäristöministeriön johtama toimeenpanoryhmä seuraa toimenpideohjelman toteutumista. Ympäristörikosten torjuntaa toteuttavista viranomaisista vuonna 2016 muodostetut alueelliset yhteistyöryhmät kattavat koko valtakunnan alueen. Ympäristörikostorjunnan yhteistyö- ryhmiä on muodostettu myös teemakohtaisesti ja alueellisilla yhteistyöryhmillä on keskinäistä yh- teistoimintaa. Yhteistyöryhmissä on kehitetty viranomaisten välistä yhteistyötä ja tiedonvaihtoa, järjestetty yhteisiä koulutustilaisuuksia sekä suunniteltu ja toteutettu yhteisiä operatiivisia projek- teja. Ennalta suunniteltujen yhteisten operatiivisten projektien johdosta on voitu paljastaa uusia ympäristörikoksia, jotka eivät muutoin olisi tulleet viranomaisen tietoon. Koska ympäristörikokset

¹ [Ympäristörikostorjunnan strategia 2021–2026 ja toimenpideohjelma 2021–2022 - Valto \(valtioneu- vosto.fi\)](#)

ovat suurelta osin piilorikollisuutta, viranomaisten tehostunut paljastava yhteistoiminta on ollut tuloksellista ympäristörikosten selvittämiseksi. Viranomaistoiminnan organisoiduttua paremmin edellisellä strategiakaudella, alkaneella kaudella ympäristörikostorjunnan painopistettä siirretään toiminnan tehostamiseen ruohonjuuritasolla. Ympäristörikosten ennaltaehkäisemiseen pyritään myös vaikuttamaan lisäämällä yleistä tietoisuutta ympäristö- ja luonnonsuojelulainsäädännön velvoitteista ja järjestämällä tiedotuskampanjoita ympäristörikosteemoista.

Eri organisaatioiden viranomaisista muodostettu Kansallinen ympäristörikosten seurantaryhmä tuottaa tilannekuvaa Suomen ympäristörikollisuudesta. Seurantaryhmä on laatinut vuosittaisen raporttinsa vuodesta 1997 alkaen ja INTERPOL:lle vuodesta 1998 alkaen. Suomen ympäristörikostorjunnan kehittämistä, seuranta ja vuosiraportointia viranomaisyhteistyössä on kansainvälistikin pidetty hyvänä käytänteenä ja malliesimerkkinä. Vuosien myötä seurantaryhmä on esittänyt lukuisia ympäristörikostorjunnan tehostamiseen, lainsäädännön ja viranomaisyhteistyön kehittämiseen liittyviä suosituksia, jotka ovat käytännössä myös toteutuneet. Muun muassa kansallisen ympäristörikostorjunnan strategian laatiminen on ollut yhtenä seurantaryhmän suosituksena, joka on sittemmin myös toteutunut.

Kansallisen ympäristörikosten seurantaryhmän puheenjohtajana toimii poliisitarkastaja Mikko Kiiski Poliisihallituksesta ja sihteerinä rikoskomisario Riku Lindqvist Keskusrikospoliisista. Ryhmän muita jäseniä ovat poliisitarkastaja Juha Tuovinen sisäministeriöstä, lainsäädäntöneuvos Leena Mäkipää oikeusministeriöstä, lainsäädäntöneuvos Tia Laine-Ylijoki-Laakso ympäristöministeriöstä, tulliyli tarkastaja Tarja Koskenlaakso Tullin rikostorjunnasta, rajavartioli tarkastaja Silja Hallenberg sisäministeriön rajavartio-osastolta, erikoissyöttäjä Heidi Nummela Suomen Syyttäjälaitoksesta, Etelä-Suomen alueelta, ylitarkastaja Hannele Nikander Suomen ympäristökeskuksesta, lakimies Ilona Varis Hämeen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksesta sekä juristi Heikki Holopainen Pohjois-Karjalan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksesta.

2 Valvontaviranomaisten yhteistyö

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset ja kuntien ympäristönsuojeluviranomaiset tekevät säännöllistä valvontayhteistyötä, koska kyseessä olevien viranomaisten tehtävät ovat samankaltaisia ja osin rinnakkaisia. Ympäristöviranomaiset, poliisi, Rajavartiolaitos, Tulli ja pelastusviranomaiset tekevät yhteistyötä ympäristöasioissa yhteistyöryhmissä sekä tapauskohtaisesti.

Viime vuosina Tullin tutkittavina on ollut laajempia luonnonsuojelurikosten sarjoja. Näiden tapauksen tutkinnan yhteydessä on selkeästi korostunut viranomaisyhteistyön tarve ympäristöministeriön, Suomen ympäristökeskuksen, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten ja Tullin kesken. Tätä yhteistyötä tullaan jatkossa tiivistämään ja kehittämään. Ympäristöministeriön, Suomen ympäristökeskuksen ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten rooli asiantuntijana kytkeytyy kulloinkin tutkittavana olevan rikoksen eri vaiheisiin useissa kohdissa. Tullin rooli on koota esitutkinnan, syyttäjyhteistyön ja kansainvälisen tutkintayhteistyön osaaminen esitutkintaketjussa. Säännöllisen tietojenvaihdon ja koulutusyhteistyön kehittäminen on tarpeellista erityisesti, koska kansainväliset rikollisuusilmiöt näkyvät Suomessa entistä nopeammin.

Tulli toimii osana Euroopan unionin tullijärjestelmää ja on siten valvontaviranomainen tavaroiden maahantuonnin, maastaviennin sekä kauttakuljetuksen osalta. Näin ollen on luonnollista, että Tulli tekee säännöllistä valvonta- ja esitutkintayhteistyötä eri ympäristöviranomaisten kanssa. Erityisesti kansainvälisten jätesierrojen valvonnassa Tullin ja Suomen ympäristökeskuksen yhteistyö on avainasemassa laittomien kansainvälisten jätesierrojen paljastamiseksi ja torjumiseksi. Kansallisen tarkastussuunnitelman mukaisesti kansainvälisten jätesierrojen valvontaan osallistuvat myös muut valvontaviranomaiset, kuten elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset, kunnan ympäristönsuojeluviranomaiset sekä poliisi. Myös luvanvaraisten eläinten ja kasvien siirtojen valvonnassa sekä esitutkintaan siirtyneissä tapauksissa Tullin ja Suomen ympäristökeskuksen yhteistyö on tärkeässä roolissa, jotta luvattomia ja laittomia siirtoja voidaan selvittää sekä torjua.

Öljypäästövalvonnassa viranomaisten välinen yhteistyö on ensiarvoisen tärkeää. Rajavartiolaitos on johtava valvontaviranomainen aluksista veteen menevissä päästöissä merialueilla. Rajavartiolaitos huolehtii pelastustoiminnasta Suomen aluevesillä ja talousvyöhykkeellä tapahtuneissa alusöljy- ja aluskemikaalivahingoissa sekä sovittaa yhteen siihen varautumista. Rajavartiolaitos päättää alusten suojapaikkaan ohjaamisesta ja laatii sitä koskevat suunnitelmat yhteistyössä Traficom, Suomen ympäristökeskuksen ja Väyläviraston kanssa. Sekä valvonta- että torjuntatehtävän hoitamisessa keskeistä on yhteistyö muiden viranomaisten kanssa. Öljyntorjunnassa ja päästövalvonnassa tärkeimmät yhteistyöviranomaiset ovat Merivoimat, pelastuslaitokset sekä Liikenne- ja viestintävirasto Traficom. Rajavartiolaitos tekee yhteistyötä poliisin ja Suomen ympäristökeskuksen kanssa öljypäästövalvonnassa niin hallinnollisen öljypäästömaksun määräämisen perusteiden selvittämisessä kuin öljypäästöön liittyvässä rikosoikeudellisessa esitutkinnassakin.

3 Poliisiammattikorkeakoulun järjestämä ympäristörikoskoulutus

Poliisiammattikorkeakoululla järjestettiin 26.-27.9.2022 ympäristörikostorjunnan alueryhmien verkostoitumisseminaari. Seminaariin osallistui noin 100 henkilöä ja edustettuna olivat viranomaiset ja viranhaltijat hyvin laajasti niin kuntien kuin valtion osalta. Seminaarin tarkoitus oli verkostoituminen, kartoittaa hyviä käytänteitä alueryhmien toiminnassa ja antaa tietoa ajankohtaisista ympäristörikostorjuntaan liittyvistä asioista. Hyvien käytänteiden aihealueet kattoivat alueryhmien toiminnan ja ympäristörikostorjunnan alueet. Hyvien käytänteiden osalta tietoa kerättiin alueryhmistä kyselyllä, joka lähetettiin osallistujille etukäteen ennen seminaaria. Lisäksi tietoa kerättiin ryhmätyöskentelyllä, jossa jokainen ryhmä valmisteli kirjalliset vastaukset laadittuihin kysymyksiin. Seminaarissa oli mahdollisuus yleiseen keskusteluun ja kehitysajatusten esiin tuomiseen. Seminaari koettiin hyväksi ja tarpeelliseksi saadun palautteen perusteella. Onkin tarkoitus, että seminaari tultaisiin pitämään säännöllisin määräajoin.

4 Rikoshyödyn määrittämiseen liittyviä kysymyksiä

Ympäristörikokset tehdään usein taloudellisin motiivein. Ympäristövelvoitteita ei noudateta, koska niiden arvioidaan tulevan kalliiksi. Sen lisäksi, että rikos ei saa kannattaa, on ympäristörikoksista saadun rikoshyödyn tuomitseminen valtiolle myös ennaltaehkäisevässä mielessä tärkeää. Mahdollisuus laiminlyödä ympäristövelvoitteita ei muodostu tällöin niin houkuttelevaksi.

Rikoshyöty määritetään viranomaisyhteistyössä ympäristörikosasioissa. Rikoksella saadun hyödyn arviointi on kuitenkin vaikeaa ja tuomioistuinkäsittelyssä rikoshyödyn määrä saattaa olla yksi merkittävimmistä kysymyksistä. Rikoshyötynä voidaan tuomita vain rikoksella saatu lisähyöty, sillä rikoshyödyn menettäminen ei ole rangaistus. Hyöty voi olla esimerkiksi tulon lisäystä tai syntynyttä säästöä. Rikoksen tuottaman hyödyn laskennassa arvioidaan usein niin sanottua nettohyöty- ja bruttohyötyperiaatteen soveltamista. Tuomioistuin joutuu harkitsemaan, minkälaisia kuluja hyötyä arvioitaessa voidaan ottaa huomioon, jotta vain todellinen hyöty tulisi tuomittua. Rikoksella saatu hyöty on aina vaadittava ja tuomittava menetetyksi valtiolle riippumatta teon vakavuudesta.

5 Poliisin kansainvälinen virka- ja oikeusapu ympäristörikosasioissa

Kansainvälisten virka- ja oikeusapupyynnöiden ja muun tiedonvaihdon osalta Keskusrikospoliisi on vuonna 2022 käsitellyt kansainvälisissä tiedonvaihoissa ympäristörikoksiin liittyviä virka- ja oikeusapuasioita. Keskusrikospoliisi ja Tulli käyvät tiivistä tiedonvaihtoa yhdessä muiden valtioiden esitutkintaviranomaisten kanssa liittyen ympäristörikollisuuden kansainväliseen tilannekuvaan. Lisäksi INTERPOL ja Europol lähettävät säännöllisesti jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisille tiedoksi tarkoitettuja ympäristörikoksiin liittyviä ajankohtaisraportteja ja tiedonantoja.

6 Ympäristörikoksiin liittyviä uhkakuvia

6.1 Tilanne Suomessa

Suomen ympäristörikollisuuden tilanne on pysynyt tilastollisesti lähes samanlaisena useita vuosia. Vuonna 2022 ympäristörikostapaukset pysyivät tilastollisesti lähes samalla tasolla edellisvuoteen verrattuna. Vuosien 2022 ja 2021 tilastoitujen ympäristörikosten määrä on kokonaisuudessa vähäisempi useaan edellisvuoteen verrattuna. Suomeen liittyvät ympäristörikollisuuden uhkakuvat vaihtuvat muuttuvan maailman mukaan. Erityisesti Keski-Euroopassa rajat ylittävä jätteen kuljetus ja dumpkaus ovat vakavaa ja osittain järjestäytyneen rikollisuuden harjoittamaa toimintaa, jossa tavoitellaan suuria rikoshyötyjä. Esitutkintaan ja syyteharkintaan vietyjen paljastettujen laittomien kansainvälisten jätevientitapausten valossa voidaan päätellä Suomen olevan osana Keski-Euroopan rikosilmiötä.

On ilmeistä, että vain osa ympäristörikoksista tulee esitutkintaviranomaisten tietoon. Arvio ympäristörikosten piilorikollisuudesta perustuu erityisesti lähialuevertailuun Suomen ja naapurimaidemme Ruotsin ja Norjan rikostilastojen välillä. Ruotsissa tilastoidaan enemmän ympäristörikoksia kuin Suomessa. On kuitenkin huomioitava, että maiden välillä lainsäädäntö poikkeaa toisistaan, eivätkä tilastoluvut ole suoraan verrannollisia keskenään. Ruotsissa valvontaviranomaisella on muun muassa lakisääteinen velvollisuus ilmoittaa poliisille kaikki rikosepäilyt toisin kuin Suomessa. Silti ruotsalaiset viranomaiset arvioivat, että ympäristörikokset ovat suuressa määrin piiloon jäävää rikollisuutta myös Ruotsissa.

Suomen kansallinen ympäristörikosten seurantaryhmä on jo vuosia nostanut esiin raporteissaan ympäristörikollisuuden alhaisen kiinnijäämisriskin. Yhtenä keskeisenä ympäristörikollisuuden uhka- ja torjuntakuvana voidaan pitää sitä, että ympäristörikosten alhainen kiinnijäämisriski lisäisi jatkossa taloudellista voittoa tavoittelevan järjestäytyneesti osana liiketoimintaa toteutetun ympäristörikollisuuden määrää. Alhaisen kiinnijäämisriskin ohella ympäristörikosten osalta tuomioistuimissa omaksuttu rangaistuskäytäntö vaikuttaa verraten lievältä. Ympäristön turmelemisesta tuomitaan käytännössä yleisesti päiväsakkoja tai harvoin ehdollista vankeutta.

Harmaan talouden ja talousrikollisuuden tilannekuvan toimituskunta toteutti kyselyn torjuntaviranomaisille ja ministeriöille keväällä vuonna 2022. Kyselyssä oli tavoitteena kartoittaa torjuntaviranomaisten näkemyksiä ja havaintoja toimintaympäristön muutoksista lyhyellä kuuden kuukauden ja kahden vuoden aikavälillä. Harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjuntaviranomaisille lähetetyn kyselyn tulosten perusteella havainnot ympäristörikollisuudesta liittyivät koronapandemian aiheuttamaan kotitalousjätteen määrän kasvamiseen, talous- ja elektroniikkajätteen käsittelyn ja kuljetusten väärinkäyttöihin, lyhyen elinkaaren yrityksiin ja laittomiin kaatopaikkoihin, huo-

noon kalustoon ja osaamiseen, rakennusjätteen ja romuautojen laittomiin jätesiirotiin, rahanpesun hyödyntämiseen jäterikollisuudessa ja Euroopan unionin myöntämien tukien väärinkäyttöön.²

EU:n ja länsimaiden asettamat venäläiseen raakaöljyyn kohdistuvat pakotteet ovat vaikuttaneet öljykuljetuksiin Suomenlahdella ja koko Itämerellä. Suomen ja sen lähialueilla tapahtuvat merikuljetukset voivat muodostaa riskejä ympäristölle tapauksissa, joissa alus- ja lastiturvallisuuden säännöksiä ei noudateta tai niitä tahallisesti rikotaan.

Pakotteiden myötä öljyä kuljetetaan Suomenlahdella vanhemmilla aluksilla ja heikommalla vakuutusuojalla kuin aiemmin. Öljyä kuljettavien alusten lippuvaltioissa on tapahtunut muutoksia pakotteiden seurauksena. Kyseisten alusten miehistöjen kokemuksesta Itämeren alueella ope-roinnista erityisesti talviolosuhteissa ei ole varmuutta. Tämä on lisännyt ympäristövahinkojen riskejä Suomenlahdella ja Itämeren altaan avomerialueella.

Rajavartiolaitos on seurannut alusliikenteen muutoksia Suomenlahdella viikoittain erityisellä tarkkuudella kesäkuusta 2022 alkaen ja huomionnut muutokset varautumistoimissaan.

6.2 Tilanne kansainvälisesti

Maailmanlaajuisesti ympäristörikollisuutta pidetään hyvin merkittävänä rikollisuuden muotona. Ympäristörikollisuuden katsotaan olevan taloudellisesti kolmanneksi suurin rikollisuudenmuoto ase- ja huumausainerikollisuuden jälkeen. INTERPOL on arvioinut, että ympäristörikollisuus tuottaa 110–281 miljardia dollaria rikoshyötyä vuosittain.³ Ympäristörikollisuudessa on usein kansainvälinen yhteys, joten maailmanlaajuisesti kansainvälistä yhteistoimintaa pidetään hyvin tärkeänä.

Ympäristörikollisuuden kansainväliset uhkakuvat saattavat vaikuttaa suomalaisille hyvin etäisiltä. Suomi on hyvinvointivaltio ja Suomen maantieteellinen sijainti jo itsessään poistaa monia ympäristörikollisuuden muotoja. Suomessa ei ole esimerkiksi rikollisuutta puhtaan veden saannin suh-

² [Tilannekuva - Harmaa talous & talousrikollisuus \(vero.fi\)](#)

³ [INTERPOL makes public appeal to help track environmental fugitives](#)

teen tai merkittävää rikollisuutta metsän hakkuun suhteen. Kansainvälisesti ympäristörikollisuuden uhat voidaan jakaa INTERPOL:n jaon mukaan: kalastusrikollisuus, metsärikollisuus, jäterikollisuus ja villieläinrikollisuus. Näistä merkittävimminä rikollisuuden uhkakuvina voidaan Suomessa pitää jäterikollisuutta ja jätteiden hävittämiseen liittyvää rikollista toimintaa. Toistaiseksi ei ole tiedossa, että Suomella olisi ongelmia muovijäterikollisuuden osalta, mutta yleisesti muovijäterikollisuutta pidetään maailmanlaajuisena uhkakuvana. Muovijätteen siirtojen edellytyksiä tiukennettiin sekä maailmanlaajuisesti Baselin yleissopimuksella että EU:n jätteensiirtoasetuksella 1.1.2021 alkaen.

Laiton kansainvälinen jätteiden siirto on Euroopassa isoimpia uhkakuvia ympäristörikollisuudessa. Tapauksia löytyy lähes kaikkialta Euroopasta - myös Suomesta. Ympäristörikoksia tehdään useassa muodossa kaikkialla EU:ssa. Niihin kuuluvat laittomat toimet, joilla on haitallinen vaikutus ympäristöön, veteen, ilmaan, maahan ja maaperään sekä kasvistoon ja eläimistöön. Osalla rikoksista voi olla ilmastonmuutosta pahentava vaikutus pitkällä aikavälillä. Ympäristörikokset linkitetään usein kansainvälisesti muihin rikollisuuden muotoihin, kuten talousrikollisuuteen, asiakirjapetoksiin tai järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Monissa kansainvälisissä ympäristörikostapauksissa on mukana järjestäytyneen rikollisuuden ryhmiä, joiden mukanaoloa ei ole helppo havaita. Lisäksi Euroopassa valtioilla näyttää olevan erilaiset määritelmät järjestäytyneelle rikollisuudelle, jolloin parhaiden käytänteiden soveltaminen vaikeutuu.

Europolin laatiman raportin "Environmental Crime in the age of climate change" avainlöydösten mukaan suurin osa ympäristörikollisuuden toimijoista on opportunistisia laillisten yritysten omistajia tai toimijoita, jotka päättävät lisätä voittoja rikollisella toiminnalla.⁴ Oikeudettomaan taloudelliseen hyötyyn käytetään rahanpesua käyttäen hyväksi samoja laillisia yrityksiä, joissa rikosten tekijät toimivat. Raportin mukaan asiakirjapetokset, lainsäädännön eroavaisuuksien väärinkäyttö ja laajalle levinnyt korruptio ovat ympäristörikollisuuden kulmakiviä.

Europolin raportin mukaan EU:n rikollisverkostot kohdistavat toimiaan yhä enemmän kuljettamalla Länsi-Euroopassa tuotettua jätettä laittomasti Keski- ja Itä-Eurooppaan. EU:n ulkopuolella eurooppalaiset salakuljettavat pääasiassa Kaakkois-Aasiaan muovijätettä ja elinkaarensa päässä olevia laivoja (romulaivoja) laittomasti. Afrikkaan Euroopasta viedään laittomasti jätteeksi luokiteltavia sähkö- ja elektroniikkalaitteita. Yksi Europolin raportin avainlöydöksistä on, että EU toimii maailmanlaajuisen villieläinten laittoman kaupan keskuksena. Eurooppa on villieläinten

⁴ <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/what-we-know-about-dirty-business-of-environmental-crime-in-age-of-climate-change>

pääasiainen loppusijoituspaikka, mutta Euroopan kautta kuljetetaan villieläimiä myös paljon muille mantereille.

Ympäristörikoksilla voi olla yhteys myös huumausainerikollisuuteen. Europolin raportin mukaan synteettisten huumeiden ja näiden lähtöaineiden tuotantoon liittyvä jäte on yksi tärkeimmistä järjestäytyneen rikollisuuden ympäristövahinkojen lähteistä EU:ssa. Järjestäytyntä rikollisuutta ympäristörikollisuudessa pidetään Suomessa myös yhtenä uhkakuvana.

Europolin raportin mukaan EU:n ympäristörikolliset kehittävät yhä enemmän houkuttelevia sijoituskohteita ympäristönsuojeluun liittyvien hankkeiden kautta (vihreät investoinnit) ja näin houkuttelevat uhrin investoimaan "kestäviin rahastoihin". Rikolliset verkostot käyttävät hyväkseen myös energiatodistusjärjestelmiä ja päästökauppajärjestelmiä, ja oletettavasti tämä petollinen toiminta tulee lisääntymään lähitulevaisuudessa.

Europolin mukaan yksi lainvalvonnan suurimmista haasteista on edelleen ympäristörikosten taustalla olevien rikollisverkostojen tunnistaminen. Suuri osa ympäristörikostoinnista on laillisten yritysten harjoittamaa, mikä tekee näistä rikoksista vähemmän näkyviä. Yritykset aloittavat ja lopettavat toimintansa usein nopeasti ja kaupalliset reitit vaihtuvat usein. Tämä kertoo rikollisverkostojen sopeutumiskyvystä ja taipumuksesta käyttää innovatiivisia järjestelmiä toimintansa salaamiseen.

Europolin raportissa käsitellään perusteellisesti EU:ssa tutkittujen ympäristörikosten tärkeimpiä tyyppisiä, joita ovat jäte- ja ympäristön pilaantumista koskevat rikokset, villieläinten kauppa, laitton kalastus, metsärikokset ja laitton lemmikkieläinkauppa. Erityistä huomiota kiinnitetään ilmastonmuutosta kiihdyttäviin tekoihin ja ilmiöihin, jossa on viitteitä järjestäytyneen rikollisuuden mukanaolosta. Luonnonvarojen lisääntyvä niukkuus lisää todennäköisesti järjestäytyneen rikollisuuden voittoja, sillä niukkuus nostaa laittomilla markkinoilla luonnonvarojen hintaa.

EU:n jäsenmaiden ympäristöviranomaisten tiedonvaihto- ja yhteistyöverkoston (IMPEL) SWEAP-projektin (The Shipment of Waste Enforcement Actions Project) mukaan viime vuosien muutokset jätekaupassa ja monien EU:n ulkopuolella jätettä vastaanottavien maiden asettamat uudet tuontirajoitukset ovat vaikuttaneet jätevirtojen muuttumiseen ja lisänneet laitonta jätekauppaa. Esimerkiksi muovijätteen uudet luokitukset ja vientikielto eivät ole merkittävästi lisänneet muovijätteen jätesiirtolupien määrää Euroopassa, vaikka näin oletettiin käyvän. Siten on epäselvää, mihin osa syntyneestä muovijätteestä on päätenyt. Lisäksi uhkana on, että kiertotalouden vaatimusten tiukentuessa jätteen määritelmä hämärtyy ja jätettä tullaan viemään laittomasti esimerkiksi luokittelemalla se "Ei enää jätteeksi" (EEJ) ilman vaadittavia perusteita.

Elintarvikkeisiin liittyvä rikollisuus on maailmanlaajuisesti lisääntymässä. Elintarvikkeisiin liittyvää rikollisuutta pidetään piilorikollisuutena, jota ei perinteisin elintarvikeketjun viranomaisvalvonnan keinoin tunnisteta. Elintarvikeketjun rikoksissa lähes aina vaikuttimena on taloudellinen hyöty. Taloudellinen hyöty saavutetaan esimerkiksi, kun tuotteeseen lisätään halvempia raaka-aineita ja se myydään kuitenkin aitona tuotteena. Elintarvikerikollisuudessa voi olla terveysvaara-aspekti. Myös Suomessa on tunnistettu useita elintarvikkeisiin liittyviä rikoksia. Suomessa elintarvikkeiden valvovana viranomaisena toimivat Ruokavirasto ja Tulli. Tulliin saatiin ensimmäinen eläinperäisten elintarvikkeiden etsintään erikoistunut ruokakoira vuonna 2018.

Tilanne naapurivaltioissa

Lähialuerikollisuutemme tilannekuva syntyy suorien yhteyksien, julkisten rikoslakitilastojen sekä tiedotusvälineiden kautta saatujen tietojen perusteella.

Venäjä

Naapurimaidemme tilanteesta vähiten tietoa on saatu Venäjän ympäristörikollisuustilanteesta. Yleisimmin Venäjällä tutkitut ympäristö- ja luonnonvararikokset ovat joko niin sanottuja metsävarkauksia tai liittyvät uhanalaisten suurpetojen salametsästyksen. Vuoden 2022 osalta Venäjän ympäristörikostilastoja ei ole saatavilla.

Ruotsi

Ruotsissa vuosittain tilastoitujen ympäristörikosten määrä on noin 4000 – 6000 tapausta. Vuonna 2022 tapahtuneita ympäristörikoksia tilastoitiin yhteensä 4 437, joka on 537 tapausta vähemmän kuin edellisenä vuonna. Ruotsin rikoslakirikokset on tilastoitu Ruotsin rikostorjuntaneuvoston kotisivulla.⁵

Ympäristörikosten osalta Ruotsissa tutkintaan johti vuonna 2022 yhteensä 2745 tapausta. Kaikista ilmoitetuista tapauksista noin 6 prosenttia johti syyteharkintaan.⁶

⁵ Ruotsin Rikostorjuntaneuvoston sivu: [Brå - Brottsförebyggande rådet \(bra.se\)](https://www.bra.se)

⁶ [Processed offences \(bra.se\)](https://www.bra.se)

Ruotsissa on tilastojen mukaan vuonna 2022 ollut 298 ilmoitettua sellaista rikostapausta suojeltuja lajeja vastaan, jotka Suomessa luokitellaan luonnonsuojelurikoksiin. Ruotsin tilastoitua määrää luonnonsuojelurikollisuuden osalta voidaan pitää suurena. Ruotsi on panostanut luonnonsuojelurikosten tutkintaa poliisissa ja heillä onkin siksi useita kansainvälisiä rikostutkintoja näihin liittyen. Suojeltuihin eläimiin kohdistuvissa rikoksissa liikkuu usein laittomasti suuria summia rahaa.

Norja

Vuoden 2022 tilastoja ei ole vielä tätä raporttia kirjoittaessa julkaistu. Norjassa on tilastoitu vuonna 2021 kaikkiaan 7092 ympäristörikosta/-rikkomusta⁷ sekä kaikkiaan 1494 metsästys- ja kalastusrikosta tai -rikkomusta. Ympäristörikoksista/-rikkomuksista on selvitetty tilastojen mukaan kaikkiaan 3680 tapausta ja metsästys- ja kalastusjutuista 692 tapausta. Norjan rikoslakitalot löytyvät Norjan valtiollisen tilastokeskuksen kotisivuilta.⁸

Norjassa ympäristörikostorjunnan valtakunnallinen asiantuntijayksikkö toimii valtakunnallisen talous- ja ympäristörikostorjuntayksikön (Okokrim) alaisuudessa. Kyseinen virasto myös julkaisee sähköistä Miljökrim -lehteä, joka on ladattavissa Okokrimin internetsivuilta.⁹ Tämän lisäksi erillisen ympäristörikostutuksen saaneet rikostutkijat suorittavat ympäristörikosten tutkintaa myös paikallisissa poliisipiireissä.

Viro

Viron tilanteesta voidaan todeta siellä tapahtuneen ympäristörikosten torjunnassa ja tutkinnassa merkittävää kehitystä vuoden 2011 viranomais- ja lainsäätöuudistuksessa. Viron ympäristötarkastusvirasto¹⁰ on 1.9.2011 lähtien toiminut keskitettynä vastuuviranomaisena ympäristörikkomusten osalta. Lisäksi virasto on tällöin samalla saanut myös täydet esitutkintavaltuudet ja viraston palvelukseen on palkattu rikostutkijoiksi muun muassa entisiä poliisin rikostutkijoita. Vuonna 2021 Virossa ympäristötarkastusvirasto ja ympäristöhallitus yhdistyivät yhdeksi virastoksi.

⁷ Huomioitu ympäristörikoksiksi luokitellut rikosnimikkeet: Offences against nature and the environment, Poisoning as a danger to public health and serious environmental offences, Other offences against nature and the environment.

⁸ [Offences investigated - SSB](#)

⁹ [Økokrim \(okokrim.no\)](#)

¹⁰ Keskkonnainspektion, [Avaleht | Keskkonnaamet](#)

Varsinaisten ympäristörikosten tilastoitu määrä Virossa on varsin vähäinen. Saadun tiedon mukaan Viron tilastot vuodelta 2022 ovat yhteensä 39 ympäristörikostapausta, joista 7 oli metsiin liittyviä, 7 luonnonsuojelurikosta, 12 kalastus- tai metsästysrikosta, 8 ympäristölupiin liittyvää rikostapausta ja 5 saastuttamiseen liittyvää rikosta.

7 Kansainvälinen toiminta

7.1 Kansainvälinen viranomaisyhteistyö

Ympäristö- ja luonnonvararikosten torjunnan piirissä työskentelee useita eri kansainvälisiä organisaatioita ja järjestöjä. Lainvalvontaviranomaisen näkökulmasta näistä keskeisimmät ovat: INTERPOL, Europol ja Maailman tullijärjestö (WCO). Lisäksi uhanalaisten villieläinten ja –kasviston kansainvälistä kauppaa koskeva yleissopimus (CITES) ja kyseistä yleissopimista toimeenpaneva CITES-sihteeristö on lainvalvontaviranomaisille tärkeä tietojenvaihto- ja yhteistyöelin. Yhteistyötä ympäristörikosasioissa tehdään myös IMPEL:n (European Union Network for the Implementation and Enforcement of Environmental Law), ENPE:n (The European Network of Prosecutors for the Environment) ja EUFJE:n (The EU Forum of Judges for the Environment) piirissä.

Euroopan komissio on työstänyt vuosina 2018–2019 yhteistyössä jäsenmaiden kanssa ympäristösääntelyn täytäntöönpanon valvontaan liittyvää toimenpideohjelmaa (Action Plan on Environmental Compliance Assurance). Yksi toimenpiteistä koskee ympäristörikostorjuntaa ja vuonna 2020 työn tuloksena valmistui jatkuvasti ylläpidettävä hyvien käytänteiden ohjeasiakirja ympäristörikosten ja –rikkomusten torjumiseksi. Hyviä käytäntöjä on koottu erityisesti jäte- ja villieläinrikosten torjunnasta. Joulukuussa 2021 valmistui vielä laajempi ohjeistus ympäristörikosten ja muiden ympäristöön liittyvien rikkomusten torjunnasta ympäristövalvontaviranomaisten, poliisin, tullin, syyttäjien ja tuomareiden työn tueksi ([julkaisu](#)¹¹: Ympäristövaatimusten noudattamisen varmistaminen -ohjekirja) sekä asiakirjasta laadittu tiivistelmä: [julkaisu](#)¹² .

¹¹ [Combating environmental crimes and related infringements - Publications Office of the EU \(europa.eu\)](#)

¹² [Combating environmental crimes and related infringements - Publications Office of the EU \(europa.eu\)](#)

Komissio antoi 15.12.2021 ehdotuksen Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi ympäristönsuojelusta rikosoikeudellisin keinoin ja direktiivin 2008/99/EY korvaamisesta (COM(2021) 851 final). Direktiiviä täydentää komission samana päivänä antama tiedonanto Euroopan parlamentille ja neuvostolle ympäristörikollisuuden torjunnan tehostamisesta (COM(2021) 814 final). Ehdotus sisältää säännökset muun muassa rangaistavaksi säädettävistä teoista, luonnollisille ja oikeushenkilöille määrättävistä seuraamuksista, ympäristörikosten ennalta ehkäisystä ja koulutuksesta. Direktiiviehdotus sisältää myös velvoitteita, jotka liittyvät koordinointiin ja yhteistyöhön jäsenvaltion toimivaltaisten viranomaisten kesken sekä kansalliseen ympäristörikollisuuden vastaiseen strategiaan.

INTERPOL:n ympäristörikosohjelman piirissä toimii kolme eri sektorityöryhmää vastuualueina: jäterikollisuus, villieläinrikokset sekä kalastusrikokset. Suomesta on ollut pysyvä edustus erityisesti jäterikollisuustyöryhmässä. Parhaiten tietoa INTERPOL:n ympäristörikosten vastaisesta toiminnasta saa INTERPOL:n kotisivuilta.¹³ Vastaavasti Europol on vuonna 2011 perustanut ympäristörikostorjunnan parhaiden käytänteiden kehittämiseen keskittyvän EnviCrimeNet -yhteistyöelimen.¹⁴ Suomella on ollut poliisijäsen EnviCrimeNet -kokouksissa toiminnan alusta alkaen.

Vuonna 2016 ympäristörikosten torjunta nostettiin EU:ssa rikostorjunnan keskeisten painopistealueiden joukkoon, eli EMPACT-kohteeksi (European multidisciplinary platform against criminal threats). Toimikaudella 2022-2025 ympäristörikostorjunta jatkaa yhtenä painopisteenä. Jäsenvaltioiden väliseen EMPACT-yhteistyömenettelyyn voi tutustua tarkemmin alaviitteessä olevan kotisivulinkin kautta.¹⁵

Suomi on jäsenenä myös niin sanotussa OSPAR-sopimuksessa (The Convention for the Protection of the Marine Environment of the North-East Atlantic), jonka alaisuudessa toimii erityinen merellisten ympäristörikosten tutkijoiden ja syyttäjien verkosto NSN (The North Sea Network of Investigators and Prosecutors). Sopimuksen painopisteenä on lähinnä Pohjanmeri ja sen rantavaltioiden viranomaisyhteistyö. Myös Suomi on saamassa kutsun tarkkailijajäsenenä edellä mainitun verkoston vuoden 2023 kokoukseen, jonne osallistuu Rajavartiolaitoksen edustaja. Suomen osalta verkostossa on tarkoitus esitellä kansainvälistäkin huomiota saanut ja kaikki oikeusasteet Suomessa läpi käynyt sekä myös EU tuomioistuimessa käsitelty M/S Bosphorus Queen-aluksen öljypäästötapaus.

¹³ [Environmental crime \(interpol.int\)](https://www.interpol.int/en/What-we-do/Cooperation/Environmental-crime)

¹⁴ [Home - EnviCrimeNet](https://www.envicrimenet.eu/)

¹⁵ [EU Policy Cycle - EMPACT | Organised Crime | Europol \(europa.eu\)](https://www.europa.eu/en/policies/empact)

7.2 Eurojust ja ympäristörikokset

Syyttäjien työtä kansainvälisliitännäisissä ympäristörikosasioissa helpottaa Eurojust. Eurojust tukee kansallisia tutkinta- ja syyttäväviranomaisia vakavien rajat ylittävien rikostapausten käsittelyssä. Eurojust on perustettu vuonna 2002 edistämään kansallisten viranomaisten yhteistyötä Euroopan unioniin vaikuttavan vakavan rajat ylittävän rikollisuuden torjunnassa. Eurojustissa on 26 kansallista jäsentä, yksi kustakin jäsenmaasta. Lisäksi Tanskalla on edustus Eurojustissa. Eurojustissa työskentelee myös yhteyshenkilöitä kolmansista maista. Haagissa työskentelevät edustajat ovat kokeneita syyttäjiä, tuomareita tai vastaavaa toimivaltaa käyttäviä poliiseja.¹⁶

Eurojustin tehtävä on koordinoita kansallisia viranomaisia tutkinta- ja syytetoimien eri vaiheissa. Eurojustissa ratkotaan myös käytännön ongelmia, joita aiheutuu jäsenvaltioiden oikeusjärjestelmien eroista.¹⁷

Eurojustissa toimii talousrikostiimi, jonka alaryhmänä on edelleen ympäristörikostyöryhmä. Ryhmää vetää Eurojustin ympäristörikosten niin sanottu contact point (syyttäjä), joka toimii yhteistyössä muun muassa merkittävien sidosryhmien kanssa, kuten Euroopan komissio, ENPE (The network of prosecutors in environmental crimes), EnviCrimeNet, Europol, IMPEL ja näissä käynnissä olevissa projekteissa sekä muidenkin sidosryhmien kanssa.

Eurojust on toimintansa puitteissa avustanut ympäristörikoksissa kymmenissä tapauksissa toimintansa aikana. Ympäristörikosten lukumäärä verrattuna Eurojustin muihin rikosasioihin on vähäinen, johtuen pitkälle samoista tekijöistä kuin ympäristörikosten vähäiset määrät kansallisillakin tasoilla. Jos rikoksia ei tunnusteta tai tutkita jäsenmaissa, ei niitä tule myöskään Eurojustin käsiteltäviksi. Ympäristörikoksia hukkuu myös tilastoitaessa muiden rikosten alle. Suurin osa Eurojustin käsittelemistä tapauksista on koskenut suojeltujen lajien laitonta kauppaa ja jätteiden laitonta kuljettamista. Eurojust on avustanut näissä mm. selvittämällä eri maiden lainsäädäntöä, avustamalla oikeusapupyynnöiden toteuttamista, koordinoimalla syytetoimia ja järjestämällä todistajien kuulemisia jäsenmaiden tuomioistuinten välillä.¹⁸

¹⁶ [History | Eurojust | European Union Agency for Criminal Justice Cooperation \(europa.eu\)](#)

¹⁷ [What we do | Eurojust | European Union Agency for Criminal Justice Cooperation \(europa.eu\)](#)

¹⁸ Eurojustissa kansallisena asiantuntijana 1.3.–31.10.2018 toimineen ympäristörikostyöryhmän jäsenen KiS Heidi Nummelan selvitys

8 Kansainväliset ympäristösopimukset ja kotimainen ympäristörikoslainsäädäntö

8.1 Ympäristörikoksia koskevat kansainväliset sopimukset

Suomi on sitoutunut useisiin ympäristöä ja energiaa koskeviin kansainvälisiin sopimuksiin. Sopimukset käsittelevät muun muassa ilman- ja vesiensuojelua, luonnonvarojen hyödyntämistä ja suojelua, jätteitä, kasvistoa ja eläimistöä, energiaa sekä avaruutta. Esimerkkeinä monenvälisistä sopimuksista mainittakoon kansainvälinen yleissopimus vaarallisten jätteiden maan rajan ylittävien siirtojen ja käsittelyn valvontaa koskeva Baselin yleissopimus (Basel 22.3.1989, SopS 44-45/1992), villieläimistön ja -kasviston uhanalaisten lajien kansainvälistä kauppaa koskeva yleissopimus (CITES), (Washington 3.3.1973, SopS 44-45/1976), vuoden 1973 kansainvälinen yleissopimus aluksista aiheutuvan meren pilaantumisen ehkäisemisestä (MARPOL) (Lontoo 2.11.1973, SopS 51/1983), Etelämannerta koskevaan sopimukseen liittyvä ympäristönsuojelupöytäkirja (Madrid 4.10.1991, SopS 5/1998) sekä Helsingin sopimus (HELCOM) Itämeren alueen merellisen ympäristön suojelusta (SopS 2/2000).

Uhanalaisten luonnonvaraisten eläinten ja kasvien kauppaa sääntelevässä CITES -yleissopimuksessa on mukana 180 jäsenmaata, ja sääntelyn piirissä on noin 30 000 kasvilajia ja runsaat 5 500 eläinlajia, joista yli 900 lajin kauppaa on täysin kiellettyä ja muiden lajien kauppaa on luvanvaraista (termillä ”kauppaa” tarkoitetaan kansainvälisten rajojen ylittävää tuontia tai vientiä). EU:n yhteistä CITES -lainsäädäntöä on noudatettu vuodesta 1984 lähtien ja uudistettuna vuodesta 1997 lähtien (neuvoston asetus 338/97/EY). Neuvoston ja komission CITES -asetukset sääntelevät ulkorajat ylittävän tuonnin ja viennin lisäksi jäsenmaiden välistä ja jäsenmaiden sisäistä toimintaa. Tuontisäännökset ovat yleissopimusta tiukempia ja sääntelyn piirissä on enemmän lajeja kuin sopimuksen lajiliitteessä.

Ympäristöministeriö julkaisi vuonna 2018 oppaan Kansainväliset ympäristösopimukset ja Suomi. Oppaassa käydään läpi keskeiset YK:n piirissä solmitut ympäristösopimukset ja niiden piirissä tehtävä ympäristöyhteistyö¹⁹.

Euroopan neuvoston piirissä on keväällä 2023 käynnistynyt uuden ympäristörikoksia koskevan yleissopimuksen valmistelu.

¹⁹ [YO_2018_Kansainvaliset_ymparistosopimukset.pdf \(valtioneuvosto.fi\)](#)

8.2 Euroopan unionin ympäristörikoslainsäädäntö

Merkittävä osa Suomen ympäristölainsäädännöstä on nykyisin peräisin Euroopan unionin sääntelystä. Koska suurin osa unionin säädöksistä annetaan direktiiveinä, ne on saatettava kansallisesti voimaan joko lailla tai valtioneuvoston asetuksella. Direktiivit ovat yleensä luonteeltaan niin sanottuja minimidirektiivejä, joten kansallisesti voidaan säätää myös direktiiviä tiukemmasta suojelun tasosta.

Euroopan parlamentti ja neuvosto antoivat 19.11.2008 Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2008/99/EY ympäristönsuojelusta rikosoikeudellisin keinoin eli niin sanotun ympäristörikosdirektiivin. Direktiivin tavoitteena on taata jäsenvaltioissa ympäristönsuojelun korkea taso säätämällä vähimmäisvaatimukset vakavien ympäristöä vahingoittavien tekojen rangaistavuudesta. Direktiivin säätämisen taustalla oli huoli ympäristörikosten lisääntymisestä ja niiden vaikutuksista, jotka ulottuvat yhä useammin niiden valtion rajojen ulkopuolelle, joissa rikokset tehdään. Direktiivin edellyttämät muutokset täytäntöön pantiin Suomessa 25.12.2010 voimaantulleilla lainmuutoksilla.

Komissio antoi joulukuussa 2021 ehdotuksen uudeksi ympäristörikosdirektiiviksi. Direktiiviehdotuksen tavoitteena on tehostaa ympäristörikosten rikostutkintaa ja syytteenpanoa saattamalla direktiivin soveltamisala ajan tasalle ja selventämällä ympäristörikoksia koskevia käsitteitä. Uudella direktiivillä pyritään myös varmistamaan, että viranomaisten käytettävissä on tehokkaita, varoittavia ja oikeasuhtaisia seuraamuksia. Tavoitteena on lisäksi edistää rajat ylittävää rikostutkintaa ja syytteenpanoa. Direktiiviehdotuksella tavoitellaan myös tietoon perustuvan päätöksenteon kehittämistä parantamalla tilastotietojen keräämistä ja levittämistä. Tavoitteena on myös kehittää kansallisten rikosprosessiketjujen operationaalista tehokkuutta ja siten edistää rikostutkintaa, syytteenpanoa ja seuraamusten määräämistä. Direktiiviehdotusta koskevat kolmikantaneuvottelut komission, neuvoston ja Euroopan parlamentin kesken käynnistyivät toukokuussa 2023.

Komissio antoi marraskuussa 2021 ehdotuksen uudeksi jätteesiirtoasetukseksi (ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen jätteiden siirroista sekä asetusten (EU) N:o 1257/2013 ja (EU) 2020/1056 muuttamisesta). Muutosehdotuksen päätavoitteita ovat helpottaa uudelleenkäyttöön ja kierrätykseen tarkoitettujen jätteiden siirtoja EU:ssa, varmistaa, että EU ei vie jätteisiin liittyviä ongelmia kolmansiin maihin, sekä torjua jätteiden laittomia siirtoja. Laittomia siirtoja on tarkoitus ehkäistä parantamalla tarkastusten tehokkuutta sekä vahvistamalla seuraamuksia koskevia säännöksiä. Tarkastuksiin ja tutkintoihin liittyvää yhteistyötä lisättäisiin kansallisella ja EU-tasolla mm. sallimalla komission tehdä jättesiirtoihin liittyviä tarkastuksia. Lisäksi perustettaisiin EU-tason jättesiirtojen valvontaryhmä, jonka tarkoituksena olisi helpottaa ja parantaa

jäsenvaltioiden yhteistyötä ja koordinoitua laittomien siirtojen estämiseksi ja havaitsemiseksi. Tavoitteena on aloittaa asetukseen liittyvät kolmikantaneuvottelut komission, neuvoston ja Euroopan parlamentin kesken vuoden 2023 aikana.

Syyskuussa 2017 tulivat voimaan kansalliset täytäntöönpanosäännökset, jotka täydentävät vuoden 2019 alusta voimaan tulleen aluskierrätysasetuksen (asetus (EU) N:o 1257/2013) säännöksiä. Asetus pohjautuu Hongkongin yleissopimukseen alusten turvallisesta ja ympäristön kannalta asianmukaisesta purkamisesta. Suomen ratifiointi on valmisteilla.

Komissio on kesäkuussa 2023 antanut ehdotuksen ns. alusjäterikosdirektiivin (2005/35/EY) muuttamiseksi (COM(2023) 273 final). Ehdotus sisältää kolme keskeistä muutosta direktiiviin: 1) soveltamisalan laajennuksen öljyistä ja haitallisista aineista kaikkiin aluspäästöihin veteen; 2) velvoitteen säätää kansallisesti hallinnollisista seuraamuksista ja 3) toimeenpanon muun tehostamisen, kuten jäsenvaltioiden välisen viranomaisyhteistyön tiivistämistä ja tietojärjestelmiä koskevat muutokset. Ehdotuksen myötä rikosoikeudellisia seuraamuksia koskeva sääntely sisältyisi jatkossa ympäristörikosdirektiiviin, kun taas alusjäterikosdirektiiviin sisältyisi velvoite kansallisesti säätää hallinnollisista seuraamuksista.

8.3 Suomen ympäristörikoslainsäädäntö

Ympäristörikoksista säädetään sekä rikoslaissa että useissa ympäristöä koskevissa erityislaeissa. Vakavimmat teot, joista voi seurata vankeusrangaistus, on koottu rikoslain (RL) 48 lukuun. Rangaistusasteikot vaihtelevat teon vakavuuden mukaan sakosta enintään kuuteen vuoteen vankeutta. RL 48 luvun ympäristörikoksiin sovelletaan myös oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevia RL 9 luvun säännöksiä yhteisösakosta. Rangaistussäännösten sijoittaminen rikoslakiin korostaa tekojen moitittavuutta. Rikoslain ulkopuolisessa, varsinaisessa ympäristölainsäädännössä kuten jätelaissa, vesilaissa, luonnonsuojelulaissa ja ympäristönsuojelulaissa, on lukuisia ympäristöä koskevia rikkomussäännöksiä, joiden nojalla voidaan tuomita sakkorangaistukseen.

RL 48 a luvussa tarkoitettut luonnonvararikokset ovat läheistä sukua ympäristörikoksille. Ne ovat metsästykseen, kalastukseen ja metsän käsittelyyn liittyviä tekoja, joista voidaan tuomita myös vankeuteen. Yhteisösakko ei näissä asioissa ole mahdollinen lukuun ottamatta 48 a luvun 1 a §:ssä tarkoitettua törkeää metsästysrikosta. Vähäisemmistä rikkomuksista säädetään muun muassa metsästyslaissa, kalastuslaissa ja metsälaissa.

Menettämisseuraamuksia koskevia rikoslain 10 luvun säännöksiä sovelletaan myös ympäristö- ja luonnonvararikoksiin. Laiton hyöty tulee niissäkin tuomita valtiolle menetetyksi. Kyse voi silloin olla esimerkiksi laittomalla menettelyllä säästettyjen jätteenkäsittelykustannusten menetetyksi

tuomitsemisesta. Rikoksella saatu hyöty, rikoksentekovälineet sekä rikoksella tuotettu, valmistettu, aikaansaatu tai rikoksen kohteena oleva esine voidaan tietyin edellytyksin tuomita valtiolle menetetyksi. Myös laittomasti pyydetyn eläimen tai kasvin osalta maksettavaksi voi tulla menettämisseuraamus, joka vastaa kyseisen yksilön arvoa lajinsa edustajana.

8.4 Viimeisimmät keskeiset muutokset Euroopan unionin ja Suomen ympäristölainsäädännössä

Vuosina 2020 - 2021 valmisteltu uusi luonnonsuojelulaki (9/2023), jota koskeva hallituksen esitys annettiin (tarkasteluvuonna) 2022 on tullut voimaan 1.6.2023. Uusi laki on korvannut luonnonsuojelulain 1096/1996. Uudistuksella ajantasaistetaan lain säännöksiä ja parannetaan sen vaikuttavuutta luonnon monimuotoisuuden suojelun ja kestäväen käytön edistämiseksi tehostamalla lajien ja luontotyyppien suojelua, kehittämällä luontotiedon hallintaa, vahvistamalla luonnonsuojelun suunnittelua ja myös vapaaehtoisen suojelun edellytyksiä sekä edistämällä ilmastomuutokseen sopeutumista. Lakiin sisältyy uusi pykälä toiminnasta rikosasiassa (129 §), jonka mukaan luonnonsuojelun valvontaviranomaisilla on velvollisuus ilmoittaa poliisille tilanteista, joissa lain säännöksiä epäillään rikotun. Samassa pykälässä säädettäisiin ELY-keskuksen asiantuntijajäsenasemasta rikosasiassa.

Eduskunta on maaliskuussa 2023 hyväksynyt maankäyttöä ja rakentamista koskevan lainsäädännön muutokset. Voimassa olevaa maankäyttö- ja rakennuslakia on muutettu kumoamalla siitä rakentamista koskevat luvut ja muuttamalla sen nimike alueidenkäyttölainsäädännön muotoon. Rakentamista koskeva sääntely sisältyy uuteen rakentamislakiin (751/2023). Lakimuutokset tulevat voimaan 1.1.2025. Rakentamislakiin sisältyy rangaistussäännöksiä (152 §), joiden mukainen rangaistavuus koskee tahallisia ja törkeästä huolimattomuudesta tehtyjä tekoja. Lisäksi rikoslain 48 luvun 6 §:ää on muutettu siten, että säännöksessä viitataan nimenomaisesti rakentamislain vastaiseen menettelyyn. Hallituksen esityksen mukaan muutoksen tarkoituksena ei ole laventaa rangaistavuutta (HE 139/2022 vp, s. 283).

9 Valvonta

9.1 Ympäristölainsäädännön valvonta

9.1.1 Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen sekä kunnan ympäristösuojeluviranomaisten tehtävät

Suomessa keskeiset ympäristölakien valvontaviranomaiset ovat elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (ELY-keskus) sekä kunnan ympäristönsuojeluviranomainen. Myös Suomen ympäristökeskuksella sekä turvallisuus- ja kemikaalivirastolla on tiettyjä ympäristölainsäädäntöön liittyviä valvontatehtäviä.

ELY-keskukset (15 keskusta) toimivat valtion aluehallintoviranomaisina yhdessä aluehallintovirastojen (6 virastoa) kanssa. ELY-keskukset edistävät alueellista kehittämistä hoitamalla valtionhallinnon toimeenpano- ja kehittämistehtäviä alueellaan. ELY-keskusten tehtävistä on säädetty elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksista annetussa laissa (897/2009) ja ne liittyvät muun muassa ympäristönsuojeluun, alueiden käytön ja rakentamisen ohjaukseen, luonnon- ja maisemasuojeluun, ympäristön tilan seurantaan yhdessä Suomen ympäristökeskuksen kanssa (SYKE), jätehuollon ohjaukseen, vesivarojen käyttöön ja hoitoon sekä kalatalous- ja maaseutuasioihin. ELY-keskukset valvovat aluehallintoviraston antamien ympäristö- ja vesilupapäätösten noudattamista sekä valvovat myös yleistä etua muissakin ympäristö- ja vesiasioihin liittyvissä tapauksissa. ELY-keskukset tuottavat ja jakavat ympäristöä koskevaa tietoa, ehkäisevät ja torjuvat ympäristövahinkoja ja -haittoja sekä huolehtivat ympäristö-, vesihuolto- ja vesistöiden toteuttamisesta. Lisäksi ELY-keskukset toimivat yhteysviranomaisena ympäristövaikutusten arviointimenettelyissä (YVA) sekä tekevät mm. pilaantuneen maa-alueen puhdistamista koskevat päätökset.

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen rooli ympäristörikosasiassa riippuu muun muassa ympäristörikosasian laadusta ja riktosta lainsäädännöstä. Usein ELY-keskuksen rooli ympäristörikosasioissa on kaksijakoinen. Ympäristöviranomaisena ELY-keskus voi toimia asiassa asiantuntijana, mutta joissain tapauksissa ELY-keskus voi olla myös asianomistajan asemassa. Ympäristönsuojelulain, jätelain ja vesilain mukaisissa rikosasioissa valtion valvontaviranomainen on asianomistaja, jos yleistä etua on loukattu. Puhevalta on laajentunut entisestään, kun ELY-keskus on 1.6.2023 voimaantulleen luonnonsuojelulain (9/2023) 129 §:n mukaisesti lain mukaisissa rikosasioissa asianomistaja. Lisäksi ELY-keskus voi toimia asiassa erityislainsäädännön mukaisena viranomaisena, kuten vesilain mukaisessa asiassa kalatalousviranomaisena. Tällöin ELY-keskuksella voi olla rikosasiassa asema asiantuntijana sekä vesilain valvontaviranomaisena, että kalatalousviranomaisena, mutta myös asianomistajana.

Kunnissa laissa tai sen nojalla säädettyjen tai määrättyjen ympäristölainsäädännön lupa- ja valvontatehtävien hoitamisesta vastaa kunnan ympäristönsuojeluviranomainen. Kunnassa ympäristönsuojeluviranomaisen tehtäviä hoitaa sen määräämä toimielin, esimerkiksi ympäristölautakunta. Ympäristönsuojeluviranomaisen tehtävät voidaan hoitaa myös kuntien yhteistoimintana, jolloin viranomaistehtävistä vastaa useamman kunnan yhteinen toimielin. Viranomainen voi siirtää toimivaltaansa delegoimalla sille säädettyjä tehtäviä edelleen alaiselleen kunnan ympäristönsuojelun viranhaltijalle.

Kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen tehtävistä on säädetty kuntien ympäristönsuojelun hallinnosta annetussa laissa (64/1986). Lakisäätteisiä tehtäviä on säädetty muun muassa ympäristönsuojelulaissa, jätelaissa, vesilaissa, luonnonsuojelulaissa ja maa-aineslaissa. Lisäksi kunnan ympäristönsuojeluviranomainen huolehtii omalta osaltaan ympäristönsuojelun suunnittelusta ja kehittämisestä, ympäristön tilan seurannasta sekä ympäristönsuojelua koskevasta tiedottamisesta, valistuksesta ja koulutuksesta kunnassa. Ympäristönsuojeluviranomainen antaa lisäksi ympäristönsuojeluun liittyvissä asioissa ohjeistusta, neuvontaa ja lausuntoja sekä tekee esityksiä ja aloitteita. Koska kunnan tehtävänä on luontoa ja muuta ympäristöä suojelemalla, hoitamalla ja kehittämällä turvata asukkaille terveellinen, viihtyisä ja virikkeitä antava sekä luonnontaloudellisesti kestävä elinympäristö, on kunnan ympäristönsuojeluviranomaisella merkittävä rooli myös ympäristörikosasioissa. Muita ympäristörikosten osalta merkityksellisiä kunnan viranomaisia voivat olla esimerkiksi kunnan rakennusvalvontaviranomainen ja terveydensuojeluviranomainen.

Toimivallan jako valtion valvontaviranomaisen ja kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen välillä voi olla erillinen, limittäinen tai päällekkäinen. Esimerkiksi jätelain mukaisissa asioissa valvontaviranomaisten toimivalta on päällekkäinen. Sen sijaan ympäristönsuojelulain mukaisissa asioissa ELY-keskus tukee kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen toimintaa toimialaansa kuuluvissa asioissa. Tästä huolimatta kunnan viranomainen toimii itsenäisenä ja riippumattomana toimijana hoitaessaan sille säädettyjä tehtäviä. Ympäristörikosasioissa usein sekä ELY-keskus että kunnan ympäristönsuojeluviranomainen osallistuvat rikosprosessin eri vaiheissa.

Ympäristönsuojelulaki velvoittaa ELY-keskuksia ja kunnan ympäristönsuojeluviranomaisia laatimaan alueilleen ympäristönsuojelulain mukaista säännöllistä valvontaa varten valvontasuunnitelman. Valvontasuunnitelma sisältää tiedot alueen ympäristöoloista ja pilaantumisen vaaraa aiheuttavista toiminnoista sekä käytettävissä olevista valvonnan voimavaroista ja keinoista. Suunnitelmassa kuvataan valvonnan järjestämisen ja riskinarvioinnin perusteet sekä valvonnasta vastaavien viranomaisten yhteistyö. ELY-keskusten valvontasuunnitelmat kattavat yleensä mm. ympäristönsuojelulain, kemikaalilain, jätelain ja vesilain mukaisen valvonnan. ELY-keskukset ja kunnan ympäristönsuojeluviranomaiset tekevät valvontasuunnitelmiensa mukaisia tarkastuksia

valvomilleen laitoksille siten, että kaikki laitokset tulevat tarkastetuksi määräajoin. Tarkastuskohteet ja -tiheys määritellään jokaisen laitoksen ympäristöriskien arvioinnin perusteella. Tarkastuskäyntejä tehdään lisäksi myös kansalaisten ilmoitusten perusteella ja sekä mm. laitoksilla sattuneiden häiriötilanteiden johdosta.

ELY-keskuksien ja kuntien ympäristönsuojeluviranomaisten on havaitessaan lainvastaisen tilan velvollisuus ryhtyä toimiin tilanteen saattamiseksi lailliseksi kyseessä olevan valvottavan lain ja hallintolain säännösten mukaisesti. Hallinnollisten jatkotoimien lisäksi valvontaviranomaisten on tilanteen johdosta aina arvioitava tutkintapyyntöjen tekemisen tarpeellisuutta. Valvontaviranomaisten tulee pääsääntöisesti tehdä epäilyistä ympäristölainsäädännön vastaisista teoista tai laiminlyönneistä ilmoitus poliisille esitutkintaa varten. Ilmoitus saadaan kuitenkin jättää tekemättä, jos tekoa on pidettävä olosuhteet huomioon ottaen vähäisenä eikä yleisen edun ole katsottava vaativan syytteen nostamista. ELY-keskuksen ollessa ympäristörikosasiassa asianomistajan asemassa, on sillä oikeus tulla kuulluksi esitutkinnassa ja tuomioistuimessa, itsenäinen syyteoikeus ja oikeus hakea muutosta tuomioistuimen päätökseen.

Kuntien ympäristönsuojeluviranomaiset ja ELY-keskukset tekevät yhteistyötä poliisin ja syyttäjän kanssa epäilyissä rikostapauksissa. Yhteistyötä on edelleen tiivistetty ja kehitetty alueellisten ympäristörikosyhteistyöryhmien perustamisen jälkeen. Valvontaviranomaiset toimivat tarvittaessa esitutkinnassa ympäristölainsäädännön asiantuntijoina ja toimivat yleensä myös syyttäjän kutsumina todistajina oikeudenkäynnissä.

ELY-keskusten ympäristö ja luonnonvarat -vastuualueet tekivät vuonna 2022 esitutkintaviranomaiselle yhteensä 34 ympäristölainsäädännön valvontaan liittyvää tutkintapyyntöä. Tutkintapyyntöjä tehtiin selvästi enemmän kuin vuonna 2021 (18 kpl), mutta tutkintapyyntöjen kokonaismäärä ei kuitenkaan poikkea ELY-keskuksien tekemien tutkintapyyntöjen vuosikeskiarvosta (noin 35–40 kpl). ELY-keskuksien tekemät tutkintapyyntö liittyivät vesilain (prosenttiosuus tutkintapyyntöistä 20 %), ympäristönsuojelulain (33 %), jätelain (10 %), luonnonsuojelulain (31 %), maastoliikennelain (3 %) tai vieraslajilain (3 %) vastaisiin epäiltyihin tekoihin. Luonnonsuojelulain vastaisiin tekoihin liittyviä tutkintapyyntöjä tehtiin enemmän (yhteensä 12 kpl) kuin aikaisempina vuosina (4 kpl vuonna 2021).

Jätteen hyödyntäminen ja jätteeksi luokittelun päätyminen

Luonnonvarojen kestävää käyttöä ja kiertotalouden tavoitteita on pyritty tukemaan säätämällä ympäristönsuojelulain ja jätelain nojalla asetustasoisesti edellytyksistä ja arviointiperusteista jätteen hyödyntämiselle sekä jätteeksi luokittelun päätymiselle. Kiertotalouden ja jätteiden hyö-

dyntämisen kannalta keskeisiä asetuksia ovat eräiden jätteiden hyödyntämisestä maarakentamisessa annettu valtioneuvoston asetus (843/2017, MARA-asetus) ja betonimurskeen jätteeksi luokittelun päättymisen arviointiperusteista annettu valtioneuvoston asetus (466/2022, betoni-EEJ-asetus).

Niin sanotun MARA-asetuksen tarkoituksena on edistää jätteiden hyödyntämistä määrittelemällä ne edellytykset, joiden täytyessä jätteen käyttöön ei tarvita ympäristölupaa. Asetusta sovelletaan sen liitteen mukaisten jätteiden, kuten betonimurskeen, hyödyntämiseen maarakentamiskohteisiin. Tällaisia asetuksessa säädettyjä maarakentamiskohteita ovat väylät, kentät, vallit ja näiden rakennekerrokset sekä teollisuus- ja varastorakennusten pohjarakenteet. MARA-asetuksen mukaisesta jätteiden hyödyntämisestä tulee tehdä ilmoitus valtion valvontaviranomaiselle eli ELY-keskukselle. Rekisteri-ilmoituksen vastaanotettuaan ELY-keskus rekisteröi sen ympäristönsuojelun tietojärjestelmään.

Betonimurskeen jätteeksi luokittelun päättymisen arviointiperusteista annettu asetus, niin sanottu EEJ- eli ei enää jätettä -asetus luo kansalliset perusteet sille, millainen betonijätteestä valmistettu murske ei enää ole jätettä. Syyskuussa 2022 voimaan tullut asetus on ensimmäinen kansallisella tasolla jätteeksi luokittelun päättymisen arviointiperusteista säädetty asetus. Asetuksen arviointiperusteet ja vaatimukset täyttävää EEJ-betonimursketta voidaan käyttää kuten mitä tahansa vastaavaa betonituotetta tai betoniraaka-ainetta, eli sen hyödyntämiseen ei sovelleta jätelainsäädäntöä. Arviointiperusteiden käyttöönotosta tehdään ilmoitus ympäristönsuojelulain mukaiselle valvontaviranomaiselle, joka voi murskeen valmistajasta riippuen olla joko ELY-keskus tai kunnan ympäristönsuojeluviranomainen.

MARA-asetuksen mukaisen jätteen hyödyntämisen ja EEJ-asetuksen mukaisen tuotteen valmistamisen valvonta perustuu erityisesti valvontaviranomaisen ennakkovalvontaan. Sen lisäksi ELY-keskukset ja kuntien ympäristönsuojeluviranomaiset valvovat, että jätteen hyödyntäminen ja EEJ-betonimurskeen tuottaminen tapahtuvat ilmoituksen ja säädösten mukaisesti. Jos asiassa on aihetta epäillä rikosta, tulee valvontaviranomaisen tehdä ilmoitus poliisille voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti.

Vuoden 2022 aikana ELY-keskus on tehnyt tutkintapyynnön jätteen hyödyntämisestä MARA-asetuksen vastaisesti. Asetuksen vastainen tai ilmoituksesta poikkeava hyödyntäminen voi täyttää ympäristön turmelemisen tunnusmerkistön. Lainvastaiseen jätteiden käyttöön voi liittyä merkittäväkin rikoshyötyä. On mahdollista, että jätteiden käyttömahdollisuuksien edelleen runsastuessa myös jäterikosten kirjo moninaistuu.

9.1.2 Suomen ympäristökeskuksen tehtävät

Suomen ympäristökeskus on jätteen siirtoasetuksessa (EY) N:o 1013/2006 tarkoitettu toimivaltainen viranomainen, joka toimii lupa- ja valvontaviranomaisena kansainvälisissä jätesiiroasioissa ja vastaa yhteistyöstä muiden toimivaltainen viranomaisten kanssa jätteen kansainvälisen siirron valvonnassa. Valvontaa toteutetaan EU:n jätteen siirtoasetuksen mukaiseen kansalliseen tarkastussuunnitelmaan perustuen. Tarkastusten painopistealueet valitaan riskiarvioinnin perusteella ja niitä tehdään jätelajista riippuen sekä jätteen syntypaikalla että keräyksen, kuljetuksen tai käsittelyn aikana. Uusi tarkastussuunnitelma vuosiksi 2023 – 2025 on julkaistu.

Suomen ympäristökeskus on otsoniasetuksen (EY) N:o 1005/2009 ja F-kaasun asetuksen (EU) N:o 517/2014 toimivaltainen viranomainen ja toimii näiden aineiden ja niitä sisältävien laitteiden osalta markkinavalvontaviranomaisena. Tulli valvoo maahantuontia. Kylmälaitteiden huoltoa valvovat ympäristönsuojelulain mukaiset valvontaviranomaiset muun valvontatyön ohessa. Suomen ympäristökeskus valvoo POP-asetuksen (EY) N:o 850/2004 ja PIC-asetuksen (EY) N:o 649/2012 sekä kansainvälisen kaupan kohteina olevia tiettyjä vaarallisia kemikaaleja ja torjunta-aineita koskevan ilmoitetun ennakkosuostumuksen menettelystä tehdyn Rotterdamin yleissopimuksen (SopS 107/2004) noudattamista.

Suomen ympäristökeskus on CITES-asetuksessa (EY) N:o 338/97 tarkoitettu toimivaltainen lupaviranomainen. Asetuksella on toimeenpantu uhanalaisten eläin- ja kasvilajien kansainvälistä kauppaa koskeva yleissopimus (CITES), ja se sisältää lisäksi määräyksiä ja lupavaatimuksia, jotka koskevat CITES-lajeihin kohdistuvaa toimintaa EU:ssa ja jäsenmaan sisällä. Suomen ympäristökeskus on valaiden ja arktisten hylkeiden suojelua koskevan lain (1112/1982) tarkoittama lupaviranomainen.

Suomen ympäristökeskus toimii aluskierrätysasetuksen (EU) N:o 1257/2013 kiertämisen ja rikkomisen ehkäisemiseksi yhteistyössä Traficomien kanssa sekä seuraa aluskierrätysasetuksen toimeenpanoa Suomessa.

Suomi on liittymässä kansainväliseen HNS-yleissopimukseen (Convention on Liability and Compensation for Damage in Connection with the Carriage of Hazardous and Noxious Substances by Sea). Sopimuksella määrätään vastuusta ja vahingonkorvauksesta vaarallisten ja haitallisten aineiden merikuljetuksissa. Meritse irtolastina kuljetettavia vaarallisia tai haitallisia aineita vastaanottavien on raportoitava Suomen ympäristökeskukselle vastaanotetuista lasteista, jos vastaanotettu määrä ylittää kynnyksarvon.

Suomen ympäristökeskus on toimivaltainen viranomainen sekä moottoribensiinin, dieselöljyn ja eräiden muiden nestemäisten polttoaineiden laatuvaatimuksia koskevan valtioneuvoston asetuksen (883/2022) että raskaan ja kevyen polttoöljyn rikkipitoisuudesta koskevan valtioneuvoston asetuksen (908/2022) osalta. Syke valvoo näiden asetusten noudattamista ja toimittaa tarpeelliset tiedot näissä asetuksissa tarkoitetuista analysoiduista näytteistä Euroopan komissiolle. Tulli vastaa sekä polttoaineiden että -öljyjen näytteenotosta varastoilta ja jakeluasemilta sekä analysoi näytteet. Tulli toimittaa tiedot näytteenoton tuloksista Suomen ympäristökeskukselle.

Lisäksi Suomen ympäristökeskus vastaa polttoaineasetuksen mukaisten tuotteiden markkinavonnasta, josta säädetään ympäristönsuojelulain 24 a §:n 2 momentissa. Markkinavonttaviranomaisten toimivallasta säädetään ympäristönsuojelulain 24 b §:ssä.

9.1.3 Turvallisuus- ja kemikaaliviraston tehtävät

Turvallisuus- ja kemikaaliviraston (Tukes) tehtävänä on teknisen turvallisuuden ylläpitämiseksi muun muassa valvoa, tarkastaa ja myöntää luvat laajamittaista vaarallisten kemikaalien teollista käsittelyä ja varastointia varten. Turvallisuus- ja kemikaalivirasto suorittaa onnettomuustutkintaa

ja kerää tietoa valvomillaan toimialoilla tapahtuneista onnettomuuksista vaurio- ja onnettomuusrekisteriin (VARO). Turvallisuus- ja kemikaalivirasto pitää yllä kylmälalla työskentelevien pätevyysrekisteriä ja valvoo pätevyysvaatimusten noudattamista.

9.2 Poliisi

Poliisi on rikostorjunnan yleisviranomainen ja tutkii rikoksia rikosnimikkeestä riippumatta. Tieto mahdollisesta ympäristörikoksesta tulee poliisille pääasiassa kolmea eri kautta; yksityisiltä kansalaisilta, valvontaviranomaisilta tai poliisin omina havaintoina esimerkiksi tavanomaisen valvonnan tai muun rikostutkinnan yhteydessä. Valvontaviranomaisen tulee pääsääntöisesti tehdä ilmoitus toimialallaan havaitsemastaan rikosepäilystä. Ilmoitusta ei kuitenkaan tarvitse tehdä silloin, jos rikos on vähäinen ja sillä ei ole loukattu yleistä etua.

Poliisiin on toimitettava ilmoitetussa asiassa esitutkinta, jos on syytä epäillä, että rikos on tehty. Esitutkinnan toimittaa yleensä tapahtumapaikan poliisilaitos, mutta asian laadun niin vaatiessa tutkintatoimet voidaan siirtää Keskusrikospoliisiin suoritettavaksi. Ympäristörikkokset edellyttävät lähes aina esitutkintaviranomaisen ennakoilmoitusta syyttäjälle ja tiivistä esitutkintayhteistyötä. Myös Tulli ja Rajavartiolaitos suorittavat esitutkintaa toimialoillaan ympäristörikosasioissa.

Poliisiin tietoon tulleista ympäristörikoksista noin kolmannes selvitetään. Kun esitutkinta on valmis, siirtyy asia syyttäjälle. Syytekynnys ylittyy, mikäli teko on laissa säädetty rangaistavaksi, asiassa on todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi ja muut syytteen nostamisen edellytykset täyttyvät. Syyttäjällä voi tietyin edellytyksin myös jättää asiassa syyttämättä. Jos syyte nostetaan, asia käsitellään kärjäoikeudessa (KO) ja mahdollisen muutoksenhaun johdosta edelleen hovioikeudessa (HO) sekä joskus myös korkeimmassa oikeudessa (KKO).

9.3 Rajavartiolaitos

9.3.1 Rajavartiolaitoksen tehtävät

Rajavartiolaitos on muiden lakisääteisten tehtäviensä ohella toimivaltainen myös ympäristörikosten ja luonnonvararikosten esitutkinnassa. Rajavartiolaitos valvoo muun muassa metsästyslain (615/1993), kalastuslain (379/2015) luonnonsuojelulain (1096/1996), ympäristönsuojelulain (527/2014), muinaismuistolain (295/1963) ja merenkulun ympäristönsuojelulain (1672/2009) noudattamista.

Käytännössä Rajavartiolaitos suorittaa pääosin luonnonvararikosten esitutkintaa ja niiden osalta lähinnä metsästys- ja kalastusrikosten sekä edellä mainittujen aineellisten Rajavartiolaitoksen

valvontavastuulla olevien lakien mukaisten rikkomusluonteisten tekojen tutkintaa. Rajavartiolaikoksella on myös keskeinen rooli merellisen ympäristörikollisuuden ehkäisyssä ja torjunnassa.

Rajavartiolaituksen puuttumiskynnys ympäristörikoksiin on matala. Kaikkiin Rajavartiolaituksen omassa valvontatoiminnassa havaittuihin ympäristörikoksiin puututaan. Oman toimivallan piiriin kuuluvat tapaukset tutkitaan itse tai tarvittaessa ne siirretään poliisin tutkittavaksi esimerkiksi tutkinnan laajuuteen tai resursseihin liittyvistä syistä. Rajavartiolaituksen tietoon tulleiden oman toimivallan ulkopuolelle jäävien rikosten osalta tehdään ilmoitus toimivaltaiselle esitutkintaviranomaiselle eli käytännössä poliisille tai Tullille.

Rajavartiolaitos voi myös poliisin, Tullin ja Rajavartiolaituksen yhteistoiminnasta annetun lain (687/2009) 2 §:n 2 momentin nojalla suorittaa poliisin tai tullin tehtäväalueeseen kuuluvaan kii-reellisen rikostorjuntaan liittyvän toimenpiteen näiden puolesta käyttäen omia säädettyjä toimivaltuuksiaan, jos toimenpidettä ei voida viivyttää. Toimenpiteestä ilmoitetaan ilman aiheutonta viivytystä toimivaltaiselle esitutkintaviranomaiselle. Edellä mainittujen esitutkintaviranomaisten yhteistoimintaa koskevalla lailla turvataan viranomaisten toiminnan joutuisuus sekä niille säädettyjen tehtävien tehokas suorittaminen. Rajavartiolaitos ja poliisi ovat tarvittaessa muodostaneet yhteisiä tutkintaryhmiä erityisesti metsästysrikosten tutkinnan tehostamiseksi.

Rajavartiolaitos hoitaa Suomen merialueella lukuisia eri viranomaistehtäviä. Rajavartiolaitos on jatkuvassa (24/7) valmiudessa vuoden ympäri oleva toimintakykyinen monialainen merellinen viranomainen, jolla on näiden vaatimusten mukaisesti koulutettu ammattitaitoinen henkilöstö ja toiminnan edellyttämä aluskalusto ilma-aluksineen sekä tekninen valvontavälineistö. Rajavartiolaitos on nykyaikainen eurooppalainen rannikkovartiostotoimintoja (Coast Guard Functions) hoitava viranomainen ja osa Eurooppalaista Raja- ja merivartiostoa, johon kuuluvat Euroopan Raja- ja merivartiostovirasto Frontex, Euroopan meriturvallisuusvirasto EMSA, Euroopan Kalastuksenvalvontavirasto EFCA sekä EU-jäsenvaltioiden rajavalvontaa suorittavat merivartiostot.

Rajavartiolaitos vastaa meripelastuksen johtamisesta merionnettomuuksissa. Rajavartiolaitos johtaa torjuntatoimia Suomen aluevesillä aavalla selällä ja talousvyöhykkeellä tapahtuneissa alusöljy- ja aluskemikaalivahingoissa sekä toimii merenkulun ympäristönsuojelulaissa säädetysti johtavana valvontaviranomaisena aluksista veteen menevien päästöjen valvonnassa merialueilla. Rajavartiolaitos vastaa ympäristövahinkojen torjuntatehtävästä pelastuslain (379/2011) mukaisesti. Pelastuslaitokset vastaavat alusöljy- ja aluskemikaalivahingon pelastustoiminnan johtamisesta rannikolla ja saaristossa.

Rajavartiolaitos vastaa kansainvälisestä alusöljy- ja aluskemikaalivahinkojen torjunta- ja valvontayhteistyöstä edustamalla Suomea muun muassa kansainvälisten sopimusten kokouksissa, erityisesti Itämeren suojelukomissiossa (HELCOM) sekä pohjoismaisen yhteistyön kokouksissa (Kööpenhaminan sopimus). Myös yhteistyö Euroopan meriturvallisuusviraston (EMSA) CleanSeaNet satelliittikuvapohjaisen öljypäästöjen havainnointipalvelun sekä EMSA:n öljyntorjunta-asioita käsittelevän työryhmän kanssa on oleellisessa asemassa öljyntorjunta- ja päästövalvonta-asioita kehitettäessä. Rajavartiolaitos on myös toimivaltainen öljyntorjuntaviranomainen arktisten maiden öljyntorjuntasopimuksen (MOSPA, Agreement on Cooperation on Marine Oil Pollution Preparedness and Response in the Arctic) mukaisissa tehtävissä.

Öljypäästövalvonnan tavoitteena on Suomen merialueilla havaittujen päästöjen osalta laittoman toiminnan keskeyttäminen, torjuntatoimenpiteiden suorittaminen, hallinnollisen öljypäästömaksututkinnan turvaaminen sekä asiassa suoritettavan esitutkinnan turvaaminen. Valvontaa suoritetaan Rajavartiolaitoksen Dornier-lentokoneilla merialueilla lähes päivittäin. Partiot lennetään kattavasti Suomen merialueilla ja talousvyöhykkeellä. Lisäksi lentovalvontaa on sovitettu yhteen sekä Ruotsin että Viron viranomaisten kanssa ja valvontaa suoritetaan osin myös edellä mainittujen maiden merialueilla.

Dornier-lentokoneet on varustettu yhteistyössä Suomen ympäristökeskuksen kanssa erityisesti öljypäästöjen valvontaan soveltuvalla laitteistolla. Edellä kuvatulla ja kattavalla öljypäästövalvonnalla on myös laittomia aluspäästöjä ennaltaehkäisevä vaikutus. Öljypäästövalvonnan kokonaisuutta täydentää Euroopan meriturvallisuusviraston (EMSA) CleanSeaNet -satelliittikuvapalvelu, jonka kautta saadaan satelliittikuvia Suomen merialueilta. Satelliittikuvista samoin kuin Dornierien laitteistoilla voidaan havaita mahdollisia päästöjä myös pimeällä ja pilvipeitteen läpi. Satelliittikuvat ja niistä havaitut öljypäästöepäilyt toimitetaan Rajavartiolaitokselle. Länsi-Suomen merivartioston johtokeskus tarkastaa kuvat ja lähettää valvontalaitteistolla varustetun ilma-aluksen tai muun yksikön tarkastamaan havainnon sekä selvittämään, onko kyse öljystä vai jostain muusta aineesta.

Rajavartiolaitos osallistuu myös aluksesta ilmaan menevien päästöjen valvontaan sekä aluksen suojaamiseen käytettävien haitallisten kiinnittymisenestojärjestelmien valvontaan.

Euroopan unionin valvonta-asetus yhteisen kalastuspolitiikan sääntöjen noudattamiseksi edellyttää, että kaikkien jäsenvaltioiden on ylläpidettävä kalastuksenseurantakeskuksia, joiden tehtävänä on ammattikalastustoiminnan ja pyyntiponnistuksen seuranta. Rajavartiolaitos hoitaa myös neuvoston valvonta-asetuksessa tarkoitetun kalastuksenseurantakeskuksen tehtävät.

Vuonna 2021 merenkulun ympäristönsuojelulain 2 a lukuun lisättiin säännökset haitallisten ja vaarallisten lastien siirroista sekä polttoaineen toimittamisesta aluksesta toiseen Suomen vesialueella ja talousvyöhykkeellä. Säännökset tulivat voimaan 1.1.2022 lukien. Rajavartiolaitos osallistuu myös näiden säännösten valvontaan Suomen merialueella ja talousvyöhykkeellä mahdollisten päästöjen torjunnan ohella. Merenkulun ympäristönsuojelulain muutoksen myötä Rajavartiolaitos valvoo myös vesiliikenteen valvonnan yhteydessä Suomen aluevesillä ja talousvyöhykkeellä alusliikennettä koskevan yhteisön seuranta- ja tietojärjestelmän perustamisesta sekä neuvoston asetuksen 93/75/EY kumoamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (2002/59/EY) eli niin sanotun seurantadirektiivin soveltamisalan ulkopuolisten alusten 10 luvun 1 §:n mukaista velvollisuutta jättää alukselta peräisin olevat jätteet satamaan.

9.3.2 Hallinnollinen öljypäästömaksu

Rajavartiolaitos on merenkulun ympäristönsuojelulain mukaan ainoa viranomainen, joka määrää laittomasta alusöljypäästöstä hallinnollisen öljypäästömaksun. Öljypäästömaksusääntely on ulotettu Ahvenanmaan maakuntalailla koskemaan myös Ahvenanmaan maakunnan aluetta. Rajavartiolaitos huolehtii öljypäästömaksun määräämiseen liittyvistä tehtävistä myös Ahvenanmaan maakunnan alueella. Merenkulun ympäristönsuojelulain 1.7.2021 voimaan tulleella muutoksella laajennettiin hallinnollisen öljypäästömaksun soveltamisalaa myös sisävesialueelle. Rajavartiolaitos määrää myös sisävesillä tapahtuneen öljypäästön osalta hallinnollisen öljypäästömaksun. Poliisi suorittaa aluksista veteen menevien päästöjen valvonnan ja tutkinnan sisävesialueella ja maksu määrätään poliisin esityksestä.

Merenkulun ympäristönsuojelulain mukaan öljyn tai öljypitoisen seoksen tai niihin ominaisuuksiltaan rinnastuvien hiilivetyjen ja muiden niiden kaltaisesti aluksella käytettävien haitallisten aineiden päästökiellon rikkomisesta Suomen vesialueella tai talousvyöhykkeellä määrätään öljypäästömaksu, jollei päästöä ole pidettävä määrältään ja vaikutuksiltaan vähäisenä. Siten vain pienistä sekä määrältään että muilta ympäristöön kohdistuvilta vaikutuksiltaan vähäisistä päästöistä maksu voidaan jättää määräämättä. Kauttakulussa olevalta ulkomaiselta alukselta Suomen talousvyöhykkeellä tehdystä päästökiellon rikkomisesta määrätään öljypäästömaksu kuitenkin vain, jos päästöstä aiheutuu Suomen rantaviivalle tai siihen liittyville eduille taikka Suomen aluemeren tai talousvyöhykkeen luonnonvaroille huomattavaa vahinkoa tai sen vaaraa. Öljypäästömaksun määrää Rajavartiolaitos. Lisäksi poikkeuksellisissa tilanteissa, joissa öljyn päästäminen mereen on tapahtunut esimerkiksi hätävarjelu- tai pakkotilanteessa ihmishengen pelastamiseksi tai muussa senkaltaisessa hätä- tai onnettomuustilanteessa, voidaan maksu jättää määräämättä tai alentaa sitä. Öljypäästömaksun suuruus määräytyy päästön määrän ja aluksen bruttovetoisuuden perusteella merenkulun ympäristönsuojelulain yhteydessä olevan maksutaulukon mukaisesti.

Maksun määrääminen ei edellytä sen selvittämistä, kuka päästön aluksella aiheutti, ja toimiko hän tahallaan tai huolimattomasti. Rajavartiolaitoksen on kuitenkin hankittava objektiivista näyttöä siitä, että päästö on peräisin tietyltä alukselta eikä kyse ole edellä kerrotuista aivan poikkeuksellisista tilanteista. Rajavartiolaitos suorittaa hallinnollista öljypäästömaksumenettelyä varten tarvittavan tutkinnan. Lausuntoja öljypäästöjen ympäristövaikutuksista pyydetään tarvittaessa Suomen ympäristökeskukselta. Öljynäytteiden analysointia sekä niitä koskevia asiantuntijalausuntoja pyydetään Keskusrikospoliisin Rikostekniseltä laboratoriolta. Rajavartiolaitoksessa hallinnollisen öljypäästömaksun määräämistoimenpiteet on keskitetty Turkuun Länsi-Suomen merivartiostoon, jonka johdolla tutkintatoimenpiteet maksun määräämiseksi suoritetaan. Edellä mainituissa tutkintatoimenpiteissä Länsi-Suomen merivartiostoa avustavat kaikki Vartiolentolaivueen ja Suomenlahden merivartioston yksiköt.

Aluksista aiheutuvan vesien pilaantumisen ehkäisemistä annettuun lakiin (300/1979) lisättiin hallinnollista öljypäästömaksua koskeva lainsäädäntö 1.4.2006 lukien. Alusjätelainsäädännön kokonaisuudistuksen yhteydessä säädetyssä ja vuoden 2010 alusta voimaan tulleessa merenkulun ympäristönsuojelulaissa öljypäästömaksua koskevat säännökset säilytettiin lähtökohtaisesti ennallaan. Hallinnollinen öljypäästömaksu on rikosoikeudellista sakkorangaistusta huomattavasti tuntuvampi taloudellinen seuraamus. Öljypäästömaksua koskeva lainsäädäntö valmisteltiin pitkälti Ruotsissa käytössä olevan järjestelmän mukaiseksi. Keskeisenä erona järjestelmiamme välillä on se, että Ruotsissa öljypäästömaksun määrä perustuu lainsäädännössä vuosittain määritettävään hinnanmääräytymisperusteeseen (prisbasbelopp), jossa vuositasolla voidaan huomioida öljypäästömaksun korotustarpeet. Merenkulun ympäristönsuojelulaissa öljypäästömaksutaulukon mukaiset maksut ovat säilyneet ennallaan lainsäädännön voimaantulosta lukien. Suomessa öljypäästömaksun euromäärä perustuu edellä mainitussa laissa olevaan maksutaulukoon ja maksun korottaminen edellyttäisi lainsäädännön muuttamista.

Vuonna 2022 suoritetun vertailun perusteella Suomen ja Ruotsin taulukkojen mukaiset öljypäästömaksujen määrät olivat edelleen huomattavan lähellä toisiaan, sillä Ruotsin järjestelmän mukaisen hinnanmääräytymisperusteen korotukset ovat pysyneet maltillisena. Ruotsissa vuoden 2019 tason korotus vuoteen 2022 mennessä on ollut 171 euroa. Rajavartiolaitos pitää tärkeänä, että näiden maiden öljypäästömaksujen määrä olisi lähtökohtaisesti samalla tasolla, jotta öljyn päästäminen aluksesta veteen ei muodostuisi kannattavammaksi toisen valtion alueella. Hallinnollisten öljypäästömaksujen kehitystä Ruotsissa tulee tarkoin seurata ja ryhtyä tarvittaessa toimenpiteisiin merenkulun ympäristönsuojelulaissa olevan öljypäästömaksutaulukon euromäärien korottamiseksi.

9.3.3 Rikosoikeudelliset seuraamukset ja hallinnollinen öljypäästömaksu

Merenkulun ympäristönsuojelulain 12 luvun 6 §:n mukaan Rajavartiolaitos on johtava valvontaviranomainen valvonnassa, joka koskee aluksesta veteen meneviä päästöjä Suomen aluevesillä ja talousvyöhykkeellä. Merenkulun ympäristönsuojelulaissa alusöljypäästöjen valvonta on säädetty myös poliisin tehtäväksi. Merenkulun ympäristönsuojelulain 12 luvun 8 §:n mukaan poliisilla on valvontatoimivalta sisävesialueella sekä Suomen aluevesillä.

Rikosoikeudellinen järjestelmä on ensisijainen suhteessa hallinnolliseen öljypäästömaksuun. Mikäli oikeus on rikosprosessissa tuominnut jonkun rangaistukseen luvattomasta öljyn päästämisestä mereen, esimerkiksi ympäristön turmelemisesta, ei hallinnollista öljypäästömaksua tule määrätä samalle taholle. Samalle taholle jo ennen langettavaa tuomiota määrätty hallinnollinen öljypäästömaksu tulee hakemuksesta poistaa. Ainuttakaan Rajavartiolaitoksen määräämää hallinnollista öljypäästömaksua ei ole vielä toistaiseksi tällä perusteella poistettu.

9.4 Tulli

9.4.1 Tullin tehtävät

Tullin tehtävänä on edistää tavarakaupan sujuvuutta sekä varmistaa sen oikeellisuus, kantaa tehokkaasti tavaraverot ja suojata toimialallaan yhteiskuntaa, ympäristöä ja kansalaisia. Tulli huolehtii tulliverotuksesta, maahan tuotavien ja maasta vietävien tavaroiden ja ulkomaanliikenteen tullivalvonnasta ja muista tullitoimenpiteistä sekä ulkomaankaupan tilastoinnista. Tulli toimii esitutkintaviranomaisena ja tutkii toimivaltansa puitteissa tullirikoksia.

Päätehtäviä varten Tullissa on ulkomaankauppa- ja verotusosasto, valvontaosasto, hallintoosasto sekä toimipaikkaosasto. Tullissa on seitsemän itsenäisesti toimivaa tullia niihin kuuluvine toimipaikkoineen. Tullit ovat Meritulli, Lentotulli, Vaalimaan tulli, Nuijamaan tulli, Imatran tulli, Tornion tulli ja Maarianhaminan tulli.

Suomen Tulli on osa Euroopan unionin tullijärjestelmää ja valtiovarainministeriön tulosohtaja virasto, joka toimii yhteistyössä elinkeinoelämän sekä kotimaisten ja ulkomaisten viranomaisten kanssa.

9.4.2 Uhanalaisten eläin- ja kasvilajien tuonnin, viennin ja kauttakuljetuksen valvonta

Uhanalaisten eläin- ja kasvilajien ja niistä saatavien tuotteiden, jotka on tarkemmin määritelty EU:n CITES-asetuksen 338/97 liitteessä, tuonti, vienti ja kauttakuljetus ovat luvanvaraista. Suuri osa niin sanottuja CITES-tuotteista tuodaan Euroopan unioniin kolmansista maista, joten tuontirajoituksilla suojellaan näiden maiden ympäristöä ja luonnon monimuotoisuutta. CITES -vientirajoituksilla taas suojellaan ympäristöä EU:n sisällä. EU-asetus 338/97 sääntelee myös EU-jäsenmaiden välistä ja jäsenmaan sisäistä ko. lajeihin kohdistuvaa toimintaa.

Suomessa Tullin tehtävänä on valvoa edellä mainitun EU-lainsäädännön mukaisten uhanalaisten kasvi- ja eläinlajien kansainvälistä kauppaa koskevien määräysten noudattamista.

9.4.3 Vaarallisten aineiden ja säteilevien kuljetusten valvonta

Tullilla on merkittävä rooli ympäristönsuojelussa myös radioaktiivisten aineiden ja vaarallisten aineiden kuljetusten valvontaviranomaisena. Suomesta lähteviä ja Suomeen tulevia kuljetuksia tarkastaa sekä rajanylityspaikkojen valvontahenkilöstö että liikkuvat valvontaryhmät. Tehokkaalla valvonnalla pyritään siihen, että säännösten vastaisiin kuljetuksiin puututaan heti rajalla.

Suomessa tärkeimmillä rajanylityspaikoilla on automaattiset kiinteät säteilymittausasemat eli portit tavara- ja matkustajaliikenteelle. Säteilyporttien lisäksi tullilla on käytössä käsikäyttöisiä mittareita. 2000-luvun vaihteessa säteilykuljetuksia vielä jouduttiin käännettämään takaisin lähtömaihin; sen jälkeen tapauksia ei ole ollut enää lainkaan. Vuosittain ajoneuvoista aiheutuu muutamia porttihälytyksiä, mutta nekin ovat osoittautuneet säteilymääriltään niin vähäisiksi, että aiheuttajaa ei ole pystytty paikallistamaan esineeksi. Hälytyksiä aiheuttavat esimerkiksi maantiesuola, keramiikka ja lannoitteet. Toistaiseksi ei ole havaittu varsinaisten ydinmateriaalien (plutonium, uraani) laittomia kuljetuksia.

Tulli on järjestänyt vaarallisten aineiden tiekuljetuksiin kohdistettavia tehotarkastuksia, joiden lisäksi Tulli on osallistunut Suomen ympäristökeskuksen EU/ETA -laajuisiin jätesierrojen valvontaoperaatioihin. Suomen rajavalvonta on Euroopan huippuluokkaa, ja erilaisia valvontajärjestelmiä on kehitetty viime vuosina merkittävästi.

9.4.4 Otsonikerrosta heikentävien aineiden ja fluorattujen kasvihuonekaasujen valvonta

Otsonikerroksen suojelemiseksi otsonikerrosta heikentävien aineiden valmistus, käyttö, maahantuonti ja vienti on pääosin kielletty. Tullin valvomat maahantuontirajoitukset ja vientirajoitukset koskevat sekä otsonikerrosta heikentäviä aineita, että niitä sisältäviä tuotteita. Rajoitukset koskevat sekä uusia, regeneroituja että kierrätettyjä otsonikerrosta heikentäviä aineita. Myös F-kaasujen tuonti EU:n ulkopuolelta kemikaalina tai laitteissa on säänneltyä ja edellyttää kiintiötä tai lupaa kiintiön käyttöön. Tullin tehtäviin kuuluu edellä mainittujen aineiden ja niitä sisältävien laitteiden tuonnin ja viennin valvonta. Valvonnan yhteydessä tavattujen laittomien aineiden ja laitteiden tuonnista ja viennistä ilmoitetaan Suomen ympäristökeskukselle ja tarvittaessa aloitetaan esitutkinta. Edelleen otsonikerrosta heikentävien aineiden ja F-kaasujen laittomasta kaupasta raportoidaan Suomen ympäristökeskuksen kautta komissiolle.

9.4.5 Kansainvälisten jätesierrojen valvonta

Tullin tehtäviin kuuluu valvoa kansainvälisiä jätesierroja. Jätesierroja säädellään Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksella (EY) N:o 1013/2006 (jätteensierroasetus). Jätelain (646/2011) 22 §:n mukaan Suomen ympäristökeskus on jätteensierroasetuksessa tarkoitettu toimivaltainen viranomaisena, joka vastaa yhteistyöstä muiden toimivaltaisten viranomaisten kanssa jätteen kansainvälisen siirron valvonnassa. Suomen ympäristökeskus on myös jätteensierroasetuksen mukainen yhteyshenkilö. Jätelain 25 §:n mukaan Suomen ympäristökeskus valvoo jätteen kansainvälisiä siirtoja koskevien säännösten noudattamista yhteistyössä Tullin kanssa.

Valvontaa toteutetaan jätteen siirtoasetuksen mukaiseen kansalliseen tarkastussuunnitelmaan perustuen²⁰.

Tulli ja Suomen ympäristökeskus tekevät tiivistä yhteistyötä jätteen siirtojen valvontaan liittyen. Tehtävä viranomaisvalvonta ja yhteiset valvontaoperaatiot ovat varmasti osasy siihen, että laittomia jätteen siirtoja on paljastunut edelleen.

Kansainvälisiin jätteen siirtoihin liittyen valvontaa on painotettu jätevirtoihin, joihin on arvioitu tai todettu liittyvän laittomia toimintaa. Tällaisia jätteitä ovat mm. romuautot ja niiden varaosat sekä sähkö- ja elektroniikkalaiteromu. Kyseisten vientikonttien tarkastaminen vie valvontaviranomaisilta huomattavasti henkilöresursseja, koska kontit on pakattu täyteen ja vasta purkamisen ja mahdollisen testaamisen jälkeen voidaan todeta, mikä osuus kuormasta oli jätettä. Vienti-ilmoituksissa ei tällaisissa tapauksissa ole useinkaan lueteltu kaikkea kuormassa olevaa tavaraa tai tavarankuvaus on ilmoitettu Tullille virheellisesti. Todisteiden kokoaminen voi kestää ja viejä on vastuussa selvityksien aikaisista varastointikustannuksista. Varsinkin silloin, kun kontti palautetaan Suomeen jostain toisesta maasta, kuljetus- ja varastointikustannukset voivat olla huomattavia. Suomen ympäristökeskus voi jätteen siirtoasetuksen mukaan edellyttää, että viejä toimittaa jätteet käsiteltäviksi tietyn ajan kuluessa. Mikäli viejä ei noudata määräystä, Suomen ympäristökeskus huolehtii jätteen toimittamisesta käsittelyyn viejän kustannuksella.

Jätteen siirtoasetuksen mukaan viejän pitää pystyä osoittamaan, että kyseessä ei ole jäteviesti. Käytetty tavara voidaan luokitella jätteeksi, ellei ole riittäviä todisteita siitä, että kyseessä ei ole jäte. Valvova viranomainen voi pyytää asiasta selvityksen, joka tulee toimittaa annetussa määräajassa. Jos selvitystä ei ole annettu tai se on puutteellinen, kuljetusta tai siirtoa käsitellään laittomana jätteen siirtona. Laittomien kansainvälisten jätteen siirtojen paljastaminen edellyttää hyvin toimivaa kansallista viranomaisyhteistyötä Suomen ympäristökeskuksen ja Tullin välillä. Kansallisen yhteistyön ja tiedonvaihdon lisäksi viranomaistoiminnassa hyödynnetään monipuolisesti kansainvälisiä yhteistyöverkostoja.

Suomen Tulli osallistui vuonna 2022 jätteen laittomiin kuljetuksiin kohdistuvaan Maailman tullijärjestön WCO:n organisoimaan DEMETER VIII – operaatioon. Operaatio järjestettiin aikavälillä 1 – 31.10.2022. Operaatiota tukivat Europol ja INTERPOL. Mukana operaatiossa olivat myös

²⁰ [Kansainvälisten jätteen siirtojen tarkastussuunnitelma 2023_2025](#)

OLAF, UNODC, Container Control Programme, WCO RILO – verkosto, UN Environment Programme UNEP ja European Union Network for the Implementation and Enforcement of Environmental Law IMPEL.

DEMETER-operaatioita on järjestetty vuodesta 2009 alkaen, ja vuonna 2022 järjestettyyn DEMETER VIII -operaatioon osallistui kaiken kaikkiaan 90 maan tullioorganisaatiot. Tämä oli tähän mennessä suurin osallistujamäärä DEMETER-operaatioiden historiassa. Operaation aikana osallistujamaissa tehtiin yhteensä 139 jätekuljetuksiin kohdistuvaa takavarikkoa, joissa takavarikoitiin maailmanlaajuisesti yhteensä 3647 tonnia jätteitä ja noin 8662 kappaletta muita jätteiksi luettavia tavaroita. Lisäksi takavarikoitiin 25 tonnia Montrealin pöytäkirjan alaisia ilmakehän otsonikerrokselle haitallisia aineita.

Suomessa operaatio kohdistettiin muovi-, elektroniikka- ja lääketieteellisen jätteen vientiin ja se toteutettiin Tullin koordinoimana yhdessä Suomen ympäristökeskuksen kanssa. Suomen ympäristökeskus hoitaa Suomessa jätteiden kansainvälisten siirtojen valvontaan liittyvät viranomais-tehtävät ja DEMETER VIII -operaatiossa jätteiden kansainvälisiin siirtoihin liittyvät asiakirja- ja muut tarkastukset tehtiin Tullin ja Suomen ympäristökeskuksen välisenä yhteistyönä.

Operaation aikana tehtiin 23 asiakirjatarkastusta mahdollisesti jätteitä sisältäneisiin vientikuormiin. Asiakirjatarkastukseen otetut, jätteitä ilmoitustietojen mukaan sisältäneet vientilähetykset sisälsivät pääosin erilaista metallijätettä, sekä käytettyjä kodinkoneita, ajoneuvoja ja ajoneuvojen osia. Ilmoitettuja tavarankuvauksia olivat mm. ”metal scrap”, ”used televisions”, ”used car parts” ja ”used car engines”. Viiteen epäiltyyn jätekuljetukseen tehtiin tavarantarkastus. Näissä tarkastuksissa ei löydetty laittomia tai säännösten vastaisia jätekuljetuksia. Muovijätettä tai lääketieteellistä jätettä ei operaation aikana havaittu.

Suomen tulli osallistui DEMETER -operaatioon nyt kuudetta kertaa.

9.4.6 Kansainvälinen jätesiirto ympäristöririkoksena

Tullin talousrikostutkintayksikkö tutki keväällä 2022 kansainväliseen jätesiirtoon liittyvää tapausta, jossa yhdyskuntajätteestä eroteltua metallijätettä oli viety Suomesta ulkomaille yhteensä 1 678,7 tonnia. Rikosepäily heräsi normaalin tullivalvonnan yhteydessä. Tapausta tutkittiin ympäristöririkoksena, koska toiminnan todettiin aiheuttavan vaaraa ympäristön tilalle.

Esitutkinnan kohteena oli suomalainen yritys, jonka pääasiallinen toimiala on teiden ja moottori-
teiden rakentaminen. Yrityksellä on sisäinen kiertotalouteen erikoistunut yksikkö. Yrityksen kan-
sainväliset jätekuljetukset ovat pääosin olleet kuona-aineksen käsittelyä ja metallien vientiä Suo-
mesta Saksaan, Hollantiin ja Tanskaan sekä polttokelpoisen jätteen vientiä Viroon.

Esitutkinnassa selvisi, että yritys oli vienyt jätettä Hollantiin, Saksaan ja Tanskaan yksittäisinä
erinä vuosina 2019 ja 2020. Ainoastaan yhdelle, tanskalaiselle jätteenkäsittelylaitokselle toimitte-
lulle jäte-erälle oli haettu Suomen ympäristökeskuksen myöntämä vientilupa ja asetettu asian-
mukaiset vakuudet.

Yrityksen oman tulkinnan mukaan jätteet oli viety niin sanottuna vihreänä jätteenä, vaikka ne ei-
vät täyttäneet EU:n asettamia vihreän jätteen vaatimuksia. Vihreällä jätteellä tarkoitetaan hyö-
dynnettäväksi tai kierrätettäväksi menevää vaaratonta, yhtä laatua olevaa jätettä, josta ei arvi-
oida olevan vaaraa ympäristölle. Vihreiksi jätteiksi on luokiteltu esimerkiksi metalliromu, jättepä-
peri ja käsittelemättömän puun jäte. Niitä saa yleensä siirtää EU:n tai OECD:n jäsenmaasta toi-
seen ilman erillistä ilmoitusmenettelyä, sillä niiden siirrosta ei todennäköisesti aiheudu riskiä ym-
päristölle. Vihreästä jätteestä säännellään tarkemmin Euroopan parlamentin ja neuvoston ase-
tuksessa (EY) N:o 1013/2006 jätteiden siirrosta.

Tutkittu jäte oli peräisin yrityksen omalta kuonankäsittelylaitokselta, joka sijaitsee Etelä-Suo-
messä. Jäte oli yhdyskuntajätteen poltosta syntyneestä pohjakuonasta erotettua metallijätettä.
Pohjakuonalla tarkoitetaan jätteenpolttolaitoksen arinalle sekajätteen polton jälkeen jäävää ma-
teriaalia, joka on sekoitus muun muassa lasia, metalleja, kiviainesta, betonia, tuhkaa sekä su-
lamistuotteita. Tästä materiaalista yritys oli erotellut vielä metallit erikseen, jolloin jätteen Euroo-
pan jäteluokituksen mukainen jätenimike oli yhtiön mukaan "19 12 03 — jätteen käsittelytoimissa
muodostunut ei-rautametalli".

Tulli pyysi osana esitutkintaa asiantuntijalausunnon Suomen ympäristökeskukselta (SYKE). Lau-
sunnon mukaan neljästä eri raekoosta koostuvan jäteseoksen metallipitoisuus oli liian alhainen,
jotta jätettä voitaisiin viedä vihreänä jätteenä Suomesta ulkomaille. Tämän perusteella Suomen
ympäristökeskus katsoi jätteen vaativan jättesiirtoluvan. Tällaista lupaa jätekuljetuksella ei kuiten-
kaan ollut.

Rikosasiaa tutkittiin ympäristörikkomuksena, koska toiminta on SYKEN mukaan voinut vaarantaa
ympäristön tilaa ja näin loukannut yleistä etua. Ympäristörikkomuksesta voidaan tuomita sakkoa
tai vankeutta enintään kuusi kuukautta.

9.5 Syyttäjälaitos

Syyttäjälaitos koostuu keskushallintoyksikkönä toimivasta valtakunnansyyttäjän toimistosta ja on jaettu viiteen alueeseen. Alueet ovat Etelä-Suomen, Länsi-Suomen, Pohjois-Suomen, Itä-Suomen ja Ahvenanmaan syyttäjälaitokset. Syyttäjälaitoksella on 30 toimipaikkaa eri alueilla.

Syyttäjälaitoksessa on käytössä valtakunnallinen erikoistumisjärjestelmä. Syyttäjälaitoksessa on erikoissyyttäjän virkoja, joiden päätehtävänä ovat oman erikoistumisalueen valtakunnallisesti vaativimmat syyteasiat riippumatta siitä, millä syyttäjälaitoksella erikoissyyttäjä työskentelee. Erikoistumisalueet on jaettu kolmeen laajaan erikoistumisalueeseen kriminalisoinneilla suojattujen oikeushyvien mukaan: talouselämään, henkilöihin ja yleisemmin turvallisuuteen kohdistuva rikollisuus. Ympäristörikokset kuuluvat turvallisuusryhmään. Ympäristörikoksiin on tällä hetkellä nimetty kolme erikoissyyttäjää ja alueilla työskentelee muitakin ympäristörikoksiin erikoistuvia syyttäjiä. Jokaisella alueella on lisäksi ympäristörikoksista kiinnostuneista syyttäjistä koostuva ympäristörikostiimi, jonka puitteissa ammattitaitoa on mahdollista kehittää.²¹

10 Viranomaisten tietoon tulleet ympäristörikokset

Esitutkintaviranomaisten tietoon tulleet taulukossa mainitut ympäristörikokset ovat esitettynä tässä raportissa rikosnimikkeittäin. Ympäristörikoksia tutkivia esitutkintaviranomaisia ovat poliisi, Tulli ja Rajavartiolaitos. Ympäristörikostilastot perustuvat siihen, millä rikosnimikkeellä tapausta on tutkittu esitutkintavaiheessa. Jos asia etenee syyteharkintaan ja tuomioistuinkäsittelyyn, rikosnimike voi muuttua. Ympäristörikostilastot eivät välttämättä heijasta ympäristörikollisuuden todellista tilaa eivätkä kerro ympäristöön kohdistuvista uhista, koska ympäristörikollisuus on suurelta osin piilorikollisuutta eivätkä kaikki ympäristörikokset todennäköisesti tule viranomaisten tietoon.

²¹ Lisätietoa syyttäjälaitoksesta: [Etusivu | Syyttäjälaitos \(syyttajalaitos.fi\)](https://www.etusivu.fi/syyttajalaitos)

10.1 Rikoslain ympäristörikokset

Rikoslain 48 luvussa säädetään ympäristörikoksista. Nämä ovat *ympäristön turmeleminen, törkeä ympäristön turmeleminen, ympäristörikkomus, tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen, luonnonsuojelurikos, törkeä luonnonsuojelurikos ja rakennussuojelurikos*. Rikosten rangaistusuhka on vähintään sakkoa ja maksimirangaistukset vaihtelevat kuudesta kuukaudesta kuuteen vuoteen vankeutta.

Rikoslain ympäristörikokset	2018	2019	2020	2021	2022
Ympäristön turmeleminen RL 48 luku 1 §	201	188	210	182	179
Törkeä ympäristön turmeleminen RL 48 luku 2 §	12	6	7	5	7
Tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen RL 48 luku 4 §	0	0	2	4	4
Ympäristörikkomus RL 48 luku 3 §	248	222	269	212	179
Luonnonsuojelurikos RL 48 luku 5 §	53	63	56	37	63
Törkeä luonnonsuojelurikos RL 48 5 a §	0	1	0	1	0
Rakennussuojelurikos RL 48 luku 6 §	4	1	2	6	0
Yhteensä	518	481	546	447	432

Taulukko 1: Esitutkintaviranomaisen kirjaamat rikoslain luvussa 48 tarkoitetut ympäristörikokset 2018–2022.

10.2 Ympäristön turmeleminen RL 48 luku 1 §

Ympäristön turmelemisella tarkoitetaan muun muassa esineen tai aineen saattamista, päästämistä tai jättämistä ympäristöön taikka tiettyjen ympäristönsuojelu- tai jätelainsäädännössä säädettyjen velvollisuuksien rikkomista siten, että teko on omiaan aiheuttamaan ympäristön pilaantumista tai vaaraa terveydelle. Tunnuksmerkistö on hyvin monipolvinen ja sisältää lukuisia tekotapoja sekä runsaasti viittauksia aineelliseen ympäristölainsäädäntöön. Rikos on rangaistava sekä tahallaan että törkeästä huolimattomuudesta tehtynä. Ympäristön turmelemisesta tuomitaan sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Suurimman osan ympäristön turmelemisia koskevista rikosepäilyistä tutkii poliisi. Yleisesti esitutkinta epäillyn ympäristörikoksen osalta suoritetaan alueellisen poliisilaitoksen talousrikostutkinnan rikostutkinnassa. Tyypillisesti esitutkintaan tulevat ympäristörikokset koskevat muun muassa eri jätteiden luvaton hävittämistä tai niiden säilyttämistä joko pien- tai teollisuuskiinteistöjen alueella.

Poliisin ohella myös Tulli tai Rajavartiolaitos voi suorittaa esitutkinnan epäilyistä ympäristön turmelemisesta.

Rajavartiolaitoksen esitutkintaan tulleiden tapausten osalta tässä rikostyyppissä on pääosin kyse laittomista alusöljypäästöistä.

Esimerkkejä tuomioista oikeudessa vuodelta 2022

Rikoslain 48 luku 1 §; Ympäristön turmeleminen

Helsingin hovioikeus 27.01.2022, tuomio 22/103376, Asianumero R 20/870

Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus 14.02.2020, tuomio 20/105963, Asianumero R 19/2027

Henkilö oli kiinteistölle tavaraa kuljettaneena henkilönä sekä kiinteistölle tehtyjen luvattomien rakennusten ja rakennelmien rakentajana ja toinen henkilö kiinteistön omistajana syyllistynyt ympäristön turmelemiseen.

Henkilö oli kuljettanut vuodesta 2011 alkaen toisen henkilön omistamalle kiinteistölle rakennustarvikkeita ja -jätettä, metalliromua, työkoneita, ajoneuvoja sekä muuta tavaraa. Osa kiinteistölle tuoduista esineistä oli tuontihetkellä ollut käyttökelpoisessa kunnossa, mutta esineet olivat vuosien kuluessa muuttuneet jätelain 5 §:ssä tarkoitetuksi käyttökelvottomaksi jätteeksi, koska ne olisi tullut varastoida siten, että ne eivät mene pilalle tai muutu käyttökelvottomiksi sään ja pitkäkestoisen varastoinnin seurauksena.

Osa esineistä oli ollut varastoituna kiinteistölle ilman lupaa rakennetuissa rakennuksissa tai rakennelmissa. Jätteeksi muuttuneita esineitä ei ollut viety jätteiden vastaanottoaikaan. Ympäristöviranomaisten arvion mukaan jätettä oli ollut kiinteistöllä noin 650 m³. Kiinteistöllä olevista työkoneista oli valunut maaperään voiteluöljyä, joka oli aiheuttanut paikallista maaperän laadun huononemista sekä oli ollut omiaan aiheuttamaan pohjaveden pilaantumisen vaaran. Kiinteistönomistajan katsottiin sallineen vastaajan menettelyn ja toiminta oli aiheuttanut kiinteistön huomattavaa roskaantumista, maaperän paikallista pilaantumista sekä vaaraa pohjavedelle 1-luokan pohjavesialueella. Heitä oli useaan otteeseen kehoitettu siivoamaan kiinteistö ja palauttamaan kiinteistö lain mukaiseen tilaan. Osittaisesta siivoamisesta ja viranomaisten kehoituksista huolimatta kiinteistö oli kuitenkin edelleen roskaantunut eikä siivousta ollut toimitettu loppuun vaatimusten mukaisesti.

Vastaajat tuomittiin 40 ja 50 päiväsakon suuruisiin sakkorangaistuksiin ja menettämään valtiolle rikoshyötynä 3.750 euroa. Vastaajat valittivat hovioikeuteen rikoshyötystä koskevilta osin mutta hovioikeus ei muuttanut tuomiota. (ei lainvoimaisuustietoa)

Rikoslain 48 luku 1 §; Ympäristön turmelemisen yritys

Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus 22.3.2022, tuomio 22/112241, Asianumero R 21/1493

Vastaaja oli yrittänyt viedä maasta jätettä vastoin jätelakia, sen nojalla annettua säännöstä ja vastoin jätteiden siirrosta annettua Euroopan parlamentin ja Neuvoston asetusta (EY) N:o 1013/2006. Vastaaja oli kuljettanut satamaan kolme Nigeriaan lähdössä olevaa huonokuntoista ajoneuvoa. Kaksi ajoneuvoista oli ollut lastattuna kolmannen päälle. Lisäksi kuorma oli sisältänyt kuorma-auton moottorin, auton ovia sekä auton renkaita. Kaikki ajoneuvot ja muut esineet oli luokiteltu viranomaisten tekemässä tarkastuksessa jätteeksi. Lupaa viedä jätteitä maasta ei ollut, eikä sellaista olisi voitu myöntääkään. Vastaaja ei myöskään ollut rekisteröitynyt jätteen kuljettajaksi. Teko jäi yritykseksi, koska Tulli oli pysäyttänyt kuljetuksen. Esineet oli myöhemmin vastajan toimesta toimitettu asianmukaisesti hävitettäväksi. Vastaaja tuomittiin ympäristön turmelemisen yrityksestä 40 päiväsakon suuruiseen sakkorangaistukseen. (lainvoimainen)

10.2.1 Törkeä ympäristön turmeleminen RL 48 luku 2 §

Törkeä ympäristön turmeleminen on ympäristön turmelemisen törkeä tekemuoto. Jos ympäristön turmelemisessa aiheutettu vahinko tai vahingon vaara on erityisen suuri, rikoksessa tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä tai rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti, voidaan tekijä tuomita törkeästä ympäristön turmelemisesta. Teon vähimmäisrangaistus on neljä kuukautta ja enimmäisrangaistus kuusi vuotta vankeutta. Esitutkintaviranomainen kirjasi vuonna 2022 yhteensä seitsemän törkeää ympäristön turmelemista. Vuonna 2022 suurimman osan tutkintapyyntöistä, jotka johtivat epäillyn törkeän ympäristönturmelemisen esitutkintaan, on tehnyt ympäristöviranomainen. Enin osa tapauksista liittyy erilaisten jätteiden muodossa tapahtuneeseen ympäristön pilaamiseen /roskaamiseen, mutta esitutkintaan on myös tullut luvanvastaista/luvatonta maa-ainesten hyödyntämistä.

Törkeinä ympäristön turmelemisina kirjatut tapaukset ovat sijoittuneet vuonna 2022 ympäri Suomea. Se, että rikoksesta epäillyt ovat törkeiden ympäristörikosten osalta tiedossa lähtökohtaisesti jo ilmoituskentekovaiheessa, osoittaa osaltaan sitä tosiseikkaa, että poliisin tietoon ei tule ympäristörikkoksia läheskään siinä laajuudessa kuin niitä tosiasiallisesti tapahtuu.

Esimerkkejä tuomioista oikeudessa vuodelta 2022

Rikoslain 48 luvun 2 §; Törkeä ympäristön turmeleminen

Etelä-Pohjanmaan käräjäoikeus 27.04.2022, tuomio 22/117619, Asianumero R 22/567

Teollisuusmaalaamo oli toiminut kiinteistöllä, joka sijaitsi vedenhankintaa varten tärkeällä pohjavesialueella. Alueen maaperä oli hyvin läpäisevää hiekkamaata. Vastaaja oli ollut teollisuusmaalaamon hallituksen ainoa varsinainen jäsen ja toimitusjohtaja sekä tosiasiallisesti vastannut yhtiön toiminnasta ja ollut vastuussa muun muassa yhtiön jätehuollon järjestämisestä. Kunta oli myöntänyt teollisuusmaalaamolle ympäristöluvan teollisuuden alihankintamaalaustoimintaa varten. Vastaaja oli laiminlyönyt järjestää yhtiön jätehuollon jätelain ja yhtiölle myönnetyn ympäristöluvan mukaisesti. Vastaaja oli mm. laiminlyönyt toimittaa yhtiön toiminnassa syntyneet ongelmajätteet luvalliseen käsittelylaitokseen. Vastaaja oli myös laiminlyönyt teollisuusjätevesisopimuksen tekemisen. Maalausprosessissa syntynyt maalijäte oli säilötty tynnyreihin, joita oli maalaamon ja varastorakennuksen lisäksi varastoitu sääolosuhteille alttiina piha-alueella, jonka asfalttipinnoite oli ollut osin huonokuntoinen. Varastointi ei täyttänyt sille asetettuja edellytyksiä.

Teollisuusmaalaamon tuotantohallin poistoilmakanavista oli puhallettu maalauksessa syntynyttä pulveripölyä (maalijätettä) ulos hallin seinustalle ja toiminnassa oli myös käsitelty hallitsematomasti maalattavien esineiden puhdistusprosessissa syntynyttä sakkaa, jossa oli ollut puhdistusaineena käytettyä trikloorietyleeniä. Sakka oli joko hylätty kiinteistölle tai sitä on säilytetty niin, että siitä on päässyt valumia maaperään. Jätevettä oli päässyt ympäristöön. Kiinteistöllä oli poltettu jätteitä. Teollisuusmaalaamon toiminnassa oli käytetty erilaisia maaleja, rasvanpoisto- ja puhdistusliuottimia (mm. trikloorietyleeniä) ja pesuaineita. Myös jätekirjanpito oli laiminlyöty. Maaperässä ja pohjavedessä oli todettu kohonneita haitta-ainepitoisuuksia.

Vastaaja oli jatkanut edellä kuvattua jätteiden varastointia ympäristölautakunnan antamasta puhdistusmääräyksestä sekä ympäristöviranomaisen antamista jätteiden käsittelyä koskeneista kehotuksista huolimatta. Vastaaja oli menettelyllään tavoitellut huomattavaa taloudellista hyötyä. Ottaen muun ohessa huomioon rikoksen pitkä teko aika ja vastaajan menettelyn ilmentämä poikkeuksellinen välinpitämättömyys ympäristönsuojelua koskevien säännösten ja määräysten noudattamisesta pohjavesialueella oli rikos myös kokonaisuutena arvostellen ollut törkeä.

Asia käsiteltiin tunnustamisoikeudenkäynnissä ja vastaaja tunnusti menetelleensä tuomioesityksen teonkuvauksessa kerrotulla tavalla ja myönsi syytteen oikeaksi.

Käräjäoikeus totesi, että törkeästä ympäristön turmelemisesta on säädetty rangaistusasteikoksi vankeutta vähintään 4 kuukautta ja enintään 6 vuotta. Verrattain korkea rangaistusmaksimi kertoo siitä, että törkeisiin ympäristörikoksiin tulee suhtautua moittivasti. Pohjaveden merkitystä ympäristönsuojelun kohteena korostaa se, että ympäristönsuojelulaisissa on säädetty ehdoton pohjaveden pilaamiskielto.

Vastaajan syyksi luettu rikos oli käräjäoikeuden tuomion mukaan törkeänä ympäristön turmelemisenakin tavanomaista vakavampi. Lähtökohtaisesti siitä olisi tullut tuomita 2 vuoden pituinen

ehdoton vankeusrangaistus. Tunnustamisen vaikutus huomioon ottaen käräjäoikeus katsoi, että syyttäjän vaatima 1 vuoden kuuden kuukauden pituinen ehdollinen vankeusrangaistus ja se ohessa 60 päivän yhdyskuntapalvelu oli oikeudenmukainen seuraus. Vastaaja määrättiin myös liiketoimintakieltoon viideksi vuodeksi. Hänet tuomittiin maksamaan kiinteistön puhdistamis- ym. kuluja noin 150.000 euroa. (lainvoimainen)

10.2.2 Ympäristörikkomus RL 48 luku 3 §

Jos rikoslain 48 luvun 1 §:ssä tarkoitettu ympäristön turmeleminen on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, tekijä tuomitaan ympäristörikkomuksesta. Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta.

Lähes poikkeuksetta epäillyt ympäristörikkomukset ilmoitetaan poliisille esimerkiksi silloin, kun erilaisia jätteitä tai romua on hylätty tai jätetty vähäisempiä määriä luvattomiin paikkoihin. Ympäristörikkomukset ovat luonteeltaan usein sellaisia, ettei niiden tekijä ole ilmoitushetkellä tiedossa. Mikäli tekijä saadaan selville, on seuraamus useimmiten poliisin määräämä sakko.

Rajavartiolaitoksen esitutkintaan tulleiden tapausten osalta ympäristörikkomuksina tutkitut teot ovat olleet pääosin kokonaisuutena vähäiseksi arvioituja laittomia alusöljypäästöjä.

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2022

Rikoslain 48 luvun 3 §; Ympäristörikkomus

Itä-Uudenmaan käräjäoikeus 11.11.2022, tuomio 22/144348, Asianumero R 22/3599

Vastaaja oli jättänyt yhtiön pihalla olevalle parkkipaikalle kodin irtaimistoa eli ainakin kaksi kerrrossänkyä ilman lupaa. Ottaen huomioon ympäristölle aiheutetun vahingon vähäisyys ja muut seikat oli tekoa pidetty kokonaisuutena arvostellen vähäisenä. Vastaaja tuomittiin menettelystään 10 päiväsakon suuruiseen sakkorangaistukseen ja korvaamaan asianomistajalle kaatopaikkamaksuina 65 euroa. (lainvoimainen)

10.2.3 Tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen RL 48 luku 4 §

Tuottamuksellista ympäristön turmelemista koskeva rangaistussäännös ulottaa rangaistavuuden eräisiin huolimattomiin menettelyihin, jotka eivät syyksiluettavuutta koskevan vaatimuksen vuoksi muutoin olisi rangaistavia ympäristön turmelemisena. Perustunnusmerkistön mukainen ympäristön turmeleminen on rangaistavaa vain tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta tehtynä. Tuottamuksellista ympäristön turmelemista koskevan säännöksen soveltaminen edellyttää,

että ympäristölle tai terveydelle aiheutettu vahinko tai sen vaara on erityisen suuri. Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään yksi vuosi.

Tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen on harvinainen rikosnimike, ja näitä rikoksia otetaan poliisin esitutkintaan vain muutamia vuosittain. Vuonna 2022 tuottamuksellisia ympäristön turmelemisia kirjattiin neljä kappaletta.

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2022

Rikoslain 48 luvun 4 §; Tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen

Pirkanmaan käräjäoikeus 14.01.2022, tuomio 22/101792, Asianumero R 21/1086

X toimiessaan yhtiön hallituksen puheenjohtajana ja toimitusjohtajana sekä Y toimiessaan samassa yhtiössä hallituksen jäsenenä ja enemmistöosakkaana olivat syytteessä ympäristön turmelemisesta, sillä perusteella, että yhtiön lämpökylästä oli polttoöljyä valunut ylitäytön seurauksena öljysäiliörakennuksen lattialle ja siitä edelleen poistoputkea pitkin maaperään, jossa öljyä oli päätyntä hulevesiviemäriin ja kuivatusojaan sekä siitä edelleen laskuoja pitkin järveen. Pelastuslaitos oli saanut tiedon öljyvudosta vasta myöhemmin, jonka jälkeen pelastuslaitos oli tehnyt alueella öljyntorjuntatoimia. Maahan oli päätyntä noin 400-700 litraa öljyä, jonka johdosta alueella oli tehty maaperän kunnostustoimia siten, että öljyistä maata on poistettu noin 20 neliömetrin alueelta noin 0,7 metrin syvyyteen saakka yhteensä 44,9 tonnia.

Kyseinen öljysäiliötila oli ollut kaupungin ympäristönsuojelumääräysten vastainen, koska varastointitilaa ei ollut allastettu ja se oli ollut viemäröimätön. Tämä oli mahdollistanut sen, että ylitäytön seurauksena öljyä oli päässyt valumaan maaperään. Lisäksi oli laiminlyöty ilmoittaa varastoinnissa tapahtuneesta onnettomuudesta välittömästi hätäkeskukseen, aluepelastuslaitokselle, kunnan ympäristönsuojeluviranomaiselle sekä kunnan terveydensuojeluviranomaiselle. Tieto kyseisestä öljyvahingosta on tullut viranomaisten tietoon vasta ulkopuolisen tahon ilmoittamana, kun öljyä on todettu 1,4 km:n päässä sijaitsevassa vesistöissä.

Vastaajat olivat myöntäneet syytteen teonkuvauksen mukaisen menettelyn mutta katsoneet tapahtuneen olevan pikemminkin tapaturma. Vastaajien syyksi luettiin lopulta tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen ja heidät tuomittiin 20 päiväsakon suuruisiin sakkorangaistuksiin. (lainvoimainen)

10.2.4 Luonnonsuojelurikos RL 48 luku 5 §

Luonnonsuojelurikoksesta tuomitaan muun muassa se, joka oikeudettomasti hävittää tai turmelee luonnonsuojelulaissa suojeltavaksi tai rauhoitetuksi määrätyn luonnonalueen, eläimen, kasvin tai muun luontoon kuuluvan kohteen. Rangaistavaa on myös muun muassa rauhoitettujen eläinten tai kasvien maahantuonti tai maastavienti CITES-sopimuksen vastaisesti. Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

Poliisin tutkimat luonnonsuojelurikokset liittyvät yleensä luvattomaan eläin- tai kasvilajien hävittämiseen ja luvattomiin hakkuisiin luonnonsuojelualueilla. Useissa epäillyissä luonnonsuojelurikoksissa kyse oli rauhoitettujen valkoposkihanhien tappamisesta tai tapaukset liittyivät lokkien pesintään tai liito-oraviin. Tullin tietoon tapauksia tulee ilmi pääosin posti- ja matkustajaliikenteessä, ja erityisesti nettiostoksista on löydetty laittomia tuotteita.

Luonnonsuojelurikos RL 48 luku 5 §	2018	2019	2020	2021	2022
Poliisi	52	58	52	34	61
Tulli	0	4	4	2	2
Rajavartiolaitos	1	1	0	1	0
Yhteensä	53	63	56	37	63

Taulukko 2: Esitutkintaviranomaisen kirjaamat rikoslain luvussa 48 tarkoitetut luonnonsuojelurikokset 2018–2022.

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2022

Rikoslain 48 luvun 5 §; Luonnonsuojelurikos

Kanta-Hämeen käräjäoikeus 11.01.2022, tuomio 22/100695, Asianumero R 21/1213

Henkilö oli luonnonvaraisten eläinten ja kasvien suojelusta niiden kauppaa sääntelemällä annetun neuvoston asetuksen vastaisesti tuonut maahan tai hankkinut kaupallisiin tarkoituksiin, myynyt ja pitänyt hallussaan myyntitarkoituksin asetuksen liitteessä A ja B tarkoitettuja kohteita. Hän oli myynyt kaksi asetuksen B-liitteessä tarkoitettua lintua eli ruusukakadun (*Eolophus roseicapillus*) ja Australian kuningaspapukaijan (*Alisterus scapularis scapularis*). Kummallakaan linnulla ei ole ollut niiden alkuperää tai laillista hankintaa osoittavaa toimivaltaisen viranomaisen hyväksymää asiakirjaa. Lisäksi hän oli myynyt toiselle henkilölle myös asetuksen A-liitteessä tarkoitetun linnun eli harmaapapukaijan (*Psittacus erithacus*) ilman linnulle kuuluvaa yksilökohtaista EUTodistusta. Sekä myyjänä toiminut henkilö, että ostajat tuomittiin luonnonsuojelurikoksista. Myyjä

tuomittiin 30 päiväsakon suuruiseen sakkorangaistukseen ja menettämään valtiolle myynnistä saamansa rahat 2.400 euroa rikoshyötynä. Ostajat tuomittiin 20 päiväsakon suuruisiin rangaistuksiin. (lainvoimainen)

10.2.5 Törkeä luonnonsuojelurikos RL 48 luku 5 a§

Luonnonsuojelurikos voidaan arvioida törkeäksi, jos se on kokonaisuutena arvostellen törkeä ja se aiheuttaa vakavaa vaaraa luonnolle, sillä tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä tai se on erityisen suunnitelmallinen. Rangaistus rikoksesta on neljästä kuukaudesta neljään vuoteen vankeutta.

10.2.6 Rakennussuojelurikos RL 48 luku 6 §

Rakennussuojelurikoksesta tuomitaan muun muassa se, joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta ilman lupaa purkaa, hävittää, turmelee tai peittää ympäristöön kuuluvan kohteen, joka on suojeltu maankäyttö- ja rakennuslain nojalla. Varsinaisen rakennussuojelun lisäksi säännös koskee myös muun muassa muinaismuistolaissa tarkoitettujen muinaisjäännösten hävittämistä. Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

10.3 Rikoslain luonnonvararikokset

Rikoslain 48 a luvussa säädetään luonnonvararikoksista, jotka esitetään taulukossa 3. Luvun rangaistussäännökset koskevat metsästystä, kalastusta, metsiä ja puutavaraa sekä Etelämanteralueen suojelua. Luvussa säädetään myös metsästyskiellosta, joka voidaan määrätä vähintään yhdeksi ja enintään viideksi vuodeksi. Luonnonvararikoksia kirjattiin selvästi enemmän vuonna 2022 edellisvuoteen verrattuna.

Rikoslain luonnonvararikokset	2018	2019	2020	2021	2022
Metsästysrikos RL 48 a luku 1 §	163	120	149	135	138
Törkeä metsästysrikos RL 48 a luku 1 a §	12	12	25	14	17

Kalastusrikos RL 48 a luku 2 §	8	2	3	6	9
Metsärikos RL 48 a luku 3 §	1	6	9	1	5
Laiton Eteläman-neralueen mineraaliesiintymään kajoaminen RL 48 a luku 3 a §	0	0	0	0	0
Puutavararikos RL 48 a luku 3 b	0	0	0	0	0
Laittoman saaliin kätkeminen RL 48 a luku 4 §	0	0	1	0	1
Törkeä laittoman saaliin kätkeminen RL 48 a luku 4 a §	0	0	0	1	1
Yhteensä	184	140	187	157	171

Taulukko 3: Esitutkintaviranomaisen kirjaamat luonnonvararikokset 2018–2022

10.3.1 Metsästysrikos RL 48 a luku 1 §

Metsästysrikoksesta tuomitaan muun muassa se, joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta metsästää kielletyllä pyyntivälineellä tai -menetelmällä, vastoin riistaeläimen rauhoitusta tai ilman pyyntilupaa taikka aiheuttaa metsästäessään vaaraa ihmiselle tai omaisuudelle. Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

Rajavartiolaitoksen tutkintaan tulleet metsästysrikokset ovat tekotavoiltaan moninaisia. Vuonna 2022 aloitettujen tutkintojen epäiltyjen rikosten kohteena oli pääasiassa hirviä. Metsästysrikoksina tutkittiin myös esimerkiksi metsästyslaissa kiellettyjen pyyntimenetelmien käyttöä.

Metsästysrikos RL 48 a luku 1 §	2018	2019	2020	2021	2022
Poliisi	156	116	141	124	131
Rajavartiolaitos	7	4	8	11	7
Yhteensä	163	120	149	135	138

Taulukko 4: Esitutkintaviranomaisen kirjaamat metsästysrikkokset 2018–2022.

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2022

Rikoslain 48a luvun 1 §; Metsästysrikos

Lapin kärjäoikeus 16.06.2022, tuomio 22/125936, Asianumero R 21/1547

Vastaaja oli ollut lintumetsällä ampumassa metsoa, mutta ei ollut varmistunut ammuttavasta kohde-eläimestä ja oli ampunut toisen henkilön omistamaa labradorinnoutaja-rotuista lintukoiraa. Koira oli saanut ampumisesta hauleja itseensä ja koira oli jouduttu myöhemmin lopettamaan ampumisesta aiheutuneiden vammojen vuoksi.

Kärjäoikeus totesi, että vastaajalla oli ollut korostettu huolellisuusvelvollisuus varmistua kohteesta ennen kuin laukaisee. Hänen omasta kertomuksestaan oli ilmennyt, että hän ei ollut näin toiminut. Kyse oli siten ollut tietoisesta riskinotosta, ei tiedostamattomasta. Vastaaja oli syyllistynyt syytteessä kuvatulla menettelyllä törkeästä huolimattomuudesta metsästysrikokseen. Vastaaja tuomittiin menettelystään 50 päiväsakon suuruiseen sakkorangaistukseen, hänen käyttämänsä haulikko tuomittiin valtiolle menetetyksi rikoksentekovälineenä, hänet määrättiin vuoden pituiseen metsästyskieltoon ja luovuttamaan metsästyskorttiinsa metsästysyhdistykselle. Asianomistajalle hänet määrättiin maksamaan noin 3.500 euron suuruiset korvaukset. (lainvoimainen)

10.3.2 Törkeä metsästysrikos RL 48

Metsästysrikos määritellään törkeäksi, jos se on tehty erityisen julmalla tavalla tai jos kohteena on erityisen suuri määrä riistaeläimiä. Törkeästä tekemuodosta voi olla kyse myös silloin, jos teko on suunnitelmallinen tai sillä on tavoiteltu huomattavaa taloudellista hyötyä. Tiettyjen lajien, kuten ahman, ilveksen, karhun, metsäpeuran, saukon tai suden tappaminen tai vahingoittaminen voi myös täyttää törkeän metsästysrikkoksen tunnusmerkistön silloin, jos teko on kokonaisuutena arvostellen törkeä. Niin sanottua susivihaa ja susien sekä muiden suurpetojen salakaatoja on viimeisten vuosien aikana käsitelty useasti mediassa.

Vuoden 2022 osalta epäiltyjä törkeitä metsästysrikkoksia kirjattiin rikosilmoitusjärjestelmään 17 kappaletta. Näistä poliisi aloitti yhteensä 13 törkeän metsästysrikkoksen tutkinnan ja Rajavartiolaitos yhteensä 4 epäillyn törkeän metsästysrikkoksen tutkinnan.

Mainittavina tapauksina törkeissä metsästysrikkoksissa laittoman metsästyksen kohteena olevat eläimet olivat vuonna 2022 karhu ja susi.

Myös metsästysrikollisuuteen liittyy piilorikollisuutta, erityisesti luvaton metsästystä ja laitonta eläinten tappamista. On arvioitu, että metsästysrikosten ilmituloa ja esitutkintaa vaikeuttaa osaltaan myös alueen paikallisten asukkaiden ja metsästäjien parissa mahdollisesti esiintyvä vaikeumisen kulttuuri.

Törkeä metsästysrikos RL 48	2018	2019	2020	2021	2022
Poliisi	10	11	10	8	13
Rajavartiolaitos	2	1	15	6	4
Yhteensä	12	12	25	14	17

Taulukko 5: Esitutkintaviranomaisen kirjaamat törkeät metsästysrikokset 2018–2022.

Esimerkkejä tuomioista oikeudessa vuodelta 2022

Rikoslain 48a luvun 1 a §; Törkeä metsästysrikos

Oulun käräjäoikeus 20.05.2022, tuomio 22/121567, Asianumero R 21/4368

Vastaaja oli ollut epäiltynä törkeästä metsästysrikoksesta sillä perusteella, että hänen epäiltiin tahallisesti metsästämis- ja tappamistarkoituksessa jahdanneen moottorikelkalla ajamalla pakenevaa ahmaa. Vastaajan epäiltiin ajaneen 1-2 kertaa moottorikelkalla elävän ahman yli, minkä jälkeen hän olisi ampumalla tai kirveellä tai vastaavalla välineellä lyömällä lopettanut sen. Lisäksi vastaajan epäiltiin yrittäneen hävittää tekonsa jäljet. Syytteen mukaan rikos oli tehty erityisen raa'alla ja julmalla tavalla. Teolla oli tapettu ahma ja rikos oli myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Käräjäoikeus totesi, että asiassa ei sinänsä ollut riitaa siitä, etteikö ahmaa olisi tapettu syytteessä kuvatulla tavalla. Riitaa oli ollut siitä, oliko juuri vastaaja tappanut ahman. Todistajat eivät olleet itse olleet tapahtumapaikalla tapahtumien sattuessa, eivätkä he siten olleet pystyneet tekemään havaintoja tekijästä tai häntä tunnistamaan. Vastaaja oli kiistänyt olleensa paikalla lausuen olleensa töissä. Arvioituaan näyttöä kokonaisuudessaan, käräjäoikeus totesi yhteenvetonaan, että vastaanotetun näytön valossa jäi järkevä epäily siitä, oliko vastaaja vastoin kiistämistään menetellyt syytteessä kuvatulla tavalla. Näin ollen syyte vastaajaa vastaan oli hylättävä. (ei lainvoimaisuutietoa)

10.3.3 Kalastusrikos RL 48 a luku 2 §

Kalastusrikoksesta tuomitaan muun muassa se, joka kalastaa huomattavassa laajuudessa vastoin kalojen tai rapujen rauhoitusta, pyydyksiä tai alamittaa koskevaa säännöstä. Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

Kalastusrikos RL 48 a luku 2 §	2018	2019	2020	2021	2022
Poliisi	3	1	2	6	9
Rajavartiolaitos	5	1	1	0	0
Yhteensä	8	2	3	6	9

Taulukko 6: Esitutkintaviranomaisen kirjaamat kalastusrikokset 2018–2022.

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2022

Rikoslain 48a luvun 2 §; Kalastusrikos

Pohjanmaan käräjäoikeus 30.06.2022, tuomio 22/127470, Asianumero R 22/524

Vastaaja oli merkittävässä määrin kalastanut kalastuslain vastaisesti. Hän oli käyttänyt isorysää, joka kalastuslain mukaan yleisillä vesialueilla on tarkoitettu vain ammattikalastukseen. Vastaaja

ei harjoittanut kaupallista kalastusta, eikä hänellä näin ollen ollut lupaa käyttää isorysää pyydyksenä yleisellä vesialueella. Vastaaja tuomittiin kalastusrikoksesta 35 päiväsakon suuruiseen sakkorangaistukseen. Isorysää ei tuomittu valtiolle ja se olikin jo palautettu vastaajalle, eikä tuomioistuimien katsonut kohtuulliseksi tuomita sitä enää rikoksentekovälineenä valtiolle. Ilmeistä riskiä rikoksen uusimisesta ei ollut. (ei lainvoimaisuustietoja)

10.3.4 Metsärikos ja puutavararikos (RL 48 a luku 3 ja 3 b §)

Metsärikoksesta tuomitaan se, joka rikkoo suojametsäaluetta tai suoja-aluetta koskevaa metsälain säännöstä taikka vahingoittaa metsäluonnon monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeää luonnontilaista elinympäristöä. Puutavararikoksesta tuomitaan se, joka EU:n puutavara-asetuksen vastaisesti saattaa markkinoille laittomasti korjattua puutavaraa tai siitä valmistettuja puutuotteita. Metsärikoksen enimmäisrangaistus on kaksi vuotta ja puutavararikoksen kuusi kuukautta vankeutta.

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2022

Rikoslain 48a luvun 3 §; Metsärikos

Satakunnan käräjäoikeus 4.3.2022, tuomio 22/109516, Asianumero R 22/160

Vastaaja oli vahingoittanut metsän hoito- tai käyttötoimenpiteellä ympäristöstään selvästi erottuvaa metsäluonnon monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeää luonnontilaista tai luonnontilaisen kaltaista elinympäristöä siten, että teko oli ollut omiaan vaarantamaan kyseisen elinympäristön ominaispiirteiden säilymistä. Vastaajan yhdessä veljensä kanssa omistamalle tilalle oli vastaajan toimesta kaivettu ainakin 30 metrin mittainen oja alueelle, jossa on metsälain 10 §:n 2 momentissa tarkoitettu metsien monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeä elinympäristö eli suoelinympäristö, joka on pienialainen ojittamaton vähäpuustoinen suo ja jonka ominaispiirre on luonnontilainen tai luonnontilaisen kaltainen vesitalous.

Vastaaja oli edellä mainitulla alueella tehnyt metsälain 10 a § 3 momentin vastaisesti ojitusta, minkä seurauksena suoalue ja sen välitön lähiympäristö oli menettänyt tyypilliset ominaispiirteensä. Hänet tuomittiin metsärikoksesta 20 päiväsakon suuruiseen sakkorangaistukseen.

10.3.5 Laittoman saaliin kätkeminen ja törkeä laittoman saaliin kätkeminen (RL 48 a luku 4 ja 4 a §)

Laittomasta saaliin kätkemisestä tuomitaan se, joka kätkee, hankkii, kuljettaa, välittää tai kaupaa metsästysrikoksella tai kalastusrikoksella saatua saalista. Rangaistusasteikko on perustunusmerkistössä sakkoa tai enintään vuosi vankeutta, törkeässä tekemuodossa sakkoa tai enintään kolme vuotta vankeutta.

10.4 Ympäristöön liittyvät rikoslain terveyttä ja turvallisuutta vaarantavat rikokset

Rikoslain 44 luvun terveyttä ja turvallisuutta vaarantaviin rikoksiin sisältyy tekoja, joilla voi olla huomattavia vaikutuksia myös ympäristöön. Säännösten suojeluobjekteina ovat muun muassa ihmisen henki ja terveys sekä omaisuus. Ympäristön osalta voivat tulla sovellettavaksi myös rikoslain edellä mainitut muut rangaistussäännökset. Terveyttä ja turvallisuutta vaarantavien rikosten yhteismäärä nousi selvästi vuonna 2022 edellisvuosiin verrattuna.

Terveyttä ja turvallisuutta vaarantavia rikoksia	2018	2019	2020	2021	2022
Terveysrikos RL 44 luku 1 §	13	11	28	15	29
Terveyden vaarantaminen (RL 34:4)	2	0	4	8	3
Törkeä terveyden vaarantaminen (RL 34:5)	0	0	0	0	0
Eläintaudin leviämisvaaran aiheuttaminen (RL 44:4 a)	6	10	7	12	12
Geenitekniikkarikos (RL 44:9)	0	0	0	0	0
Ydinenergian käyttörikos (RL 44:10)	0	0	0	0	0
Räjähderikos RL 44 luku 11 §	127	145	133	133	142
Varomaton käsittely RL 44 luku 12 §	269	318	341	368	365
Radioaktiivisen aineen hallussapitorikos (RL 44:12 a)	0	0	1	0	0
Vaarallisten aineiden kuljetusrikos RL 44 luku 13 §	15	3	4	3	13
Yhteensä	432	487	518	539	564

Taulukko 7: Esitutkintaviranomaisen kirjaamat rikoslain 34 ja 44 luvun terveyttä ja turvallisuutta vaarantavat rikokset 2018–2022.

10.5 Vesilain vastaiset menettelyt

Vesilakia koskevat rangaistussäännökset on koottu lain 16 lukuun. Rangaistavia tekoja ovat *vesilain luparikkomus ja vesilain rikkominen*, ellei rikoslaissa ole teosta säädetty ankarampaa rangaistusta. Luparikkomuksena pidetään muun muassa luvanvaraiseen vesitaloushankkeeseen ryhtymistä ilman lupaviranomaisen myöntämää lupaa, vesilain rikkominen koskee muun muassa veden juoksun tai vesistöissä kulun estämistä tai ilmoitusvelvollisuuden laiminlyömistä.

Vesilain rangaistussäännökset, 16 luku 2–3 §	2018	2019	2020	2021	2022
Vesilain luparikkomus VL 16 luku 2 §	5	4	5	3	3
Vesilain rikkominen VL 16 luku 3 §	10	8	12	8	5
Yhteensä	15	12	17	11	8

Taulukko 8: Poliisin kirjaamien vesilaissa rangaistavaksi säädettyjen rikosten määrä 2018–2022.

10.6 Muita lakeja koskevat rikokset

Ympäristöä välittömästi koskevia tai sitä sivuavia rangaistussäännöksiä on edellä esiteltyjen rangaistussäännösten lisäksi lukuisia. Esimerkiksi jätelain 147 §, ympäristönsuojelulain 225 §, kalastuslain 118 §, maastoliikennelain 25 §, luonnonsuojelulain 58 §, maa-aineslain 17 § ja kalastuksesta Tornionjoen kalastusalueella annetun lain 7 § sisältävät kukin rangaistussäännöksen. Näitä erityissäännöksiä koskevien vähäisten rikkomusten lukumäärä on selvästi suurempi kuin rikoslaissa tarkoitettujen ympäristö- ja luonnonvararikosten. Taulukossa 9 on esitettyä edellä mainittujen rikkomusten osalta esitutkintaviranomaisten tietoon tulleet tapaukset vuosina 2018 – 2022. Jätelain rikkomisia kirjattiin viime vuonna yhteensä 142 kappaletta. Vuonna 2022 kirjattiin kalastusrikkomuksia yhteensä 402 kappaletta. Rangaistussäännöksiä yksittäin tarkastellen muuttamat nimikkeet eivät ole ajankohtaistuneet juuri koskaan. Tällaisia ovat esimerkiksi rakennus-suojelurikkomus ja muinaismuistorikkomus. Hyvin harvoin sovellettuja rangaistussäännöksiä ei ole sisällytetty alla olevaan taulukkoon.

Muita lakeja koskevat rikokset	2018	2019	2020	2021	2022
Jätelain rikkominen	163	174	219	187	142
Kalastusrikkomus	566	430	506	362	402
Maastoliikenne-rikkomus	260	174	160	195	180
Luonnonsuojelurikkomus	21	27	45	40	22
Maa-ainesrikkomus	8	4	3	3	4
Kalastuksesta Tornionjoen kalastusalueella annetun lain rikkominen	0	0	0	0	0
Ympäristönsuojelulain rikkominen	18	28	13	16	23
Vaarallisten aineiden kuljetusrikkomus	421	325	374	378	313
Rakentamisrikkomus	23	42	33	23	29
Rakennussuojelurikkomus	0	0	0	2	0
Muinaismuistorikkomus	1	0	1	1	0
Metsästysrikkomus	90	106	102	115	101
Metsärikkomus	22	25	90	63	53
Metsästyslain säännösten rikkominen	173	129	188	166	160
Yhteensä	1766	1464	1734	1551	1429

Taulukko 9: Esitutkintaviranomaisen kirjaamia muita ympäristöä koskevia rangaistavaksi säädettyjä rikoksia 2018–2022.

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2022

Maankäyttö- ja rakennuslaki 185 §; Rakentamisrikkomus

Pirkanmaan käräjäoikeus 16.3.2022, 22/111415, Asianumero R 21/5570

Vastaajat olivat laiminlyöneet maankäyttö- ja rakennuslaissa tai sen nojalla annetuissa säännöksissä tai määräyksissä määrätyt rakentamista tai ympäristön hoitoa koskevat velvollisuudet.

Vastaajat olivat omistaneet kiinteistön, jossa oli tarkastuksella havaittu tehtävän rakennustöitä, jotka olivat olleet maankäyttö- ja rakennuslain 125 § mukaan rakennusluvan varaisia. Tarkastusinsinööri oli antanut keskeytysmääräyksen rakennustöistä ja yhdyskuntalautakunnan ympäristö- ja rakennusjaosto oli päätöksellään pitänyt voimassa määräyksen. Vastaajat olivat rakennusvalvontaviranomaisen määräyksen vastaisesti saattaneet rakennustyön loppuun.

Käräjäoikeus totesi näyttöä kokonaisuutena arvioituaan, että asiassa ei ollut näytetty, että vastaajat olisivat tahallisesti laiminlyöneet maankäyttö- ja rakennuslain säännösten noudattamista. Heillä oli ollut oikeus luottaa saamiinsa ohjeisiin ja niiden perusteella heillä oli perustellusti voinut olla käsitys siitä, että heillä on oikeus rakentaa nykyisenlainen rakennelma valmiiksi ja että rakennelma täyttää rakentamistapaohjeen edellytykset. Näillä perusteilla syyte asiassa hylättiin. (lainvoimainen)

Metsästyslaki 74 §; Metsästysrikkomus

Lapin käräjäoikeus 7.1.2022, 22/100578, Asianumero R 21/1559

Syyte oli nostettu metsästysrikkoksesta, koska vastaaja oli ampunut naarashirven, jota olivat seuranneet alle vuoden ikäiset kaksoisvasat. Metsästykseenjohtajana toimineen henkilön koira oli tapahtuma-aikaan ottanut haukkuun naarashirven kaksoisvasoineen. Tässä yhteydessä hän oli yrittänyt ampua toista kaksoisvasoista siihen kuitenkaan osumatta. Tämän jälkeen hirvet ovat siirtyneet kohti passilinjaa, jolloin metsästykseenjohtaja oli ilmoittanut hirvien liikkumisesta radiossa ja siitä että vasoja saa pyytää. Hirvien pysähtyessä noin 50-100 metrin päähän passilinjasta oli metsästykseenjohtaja edelleen ilmoittanut radiossa hirvistä ja kertonut pyrkivänsä saamaan hirvet liikkumaan kohti passilinjaa. Radion lisäksi hän oli ilmoittanut edellä mainittuja tietoja käyttäen WhatsApp -sovellukseen luotua ryhmää. Naarashirven havaittua hänet, se oli siirtynyt kohti passilinjaa, jolloin passimiehenä toiminut vastaaja oli ampunut sitä. Naarashirven jäädessä raanaan on toinen passimies ampumalla lopettanut sen. Vastaajan ampuma hirvi oli myöhemmin takavarikoitu poliisin toimesta ja lihat oli myyty huutokaupalla.

Vastaaja oli menetellyt edellä kerrotulla tavalla, vaikka metsästykseenjohtaja oli kieltänyt ennen metsästystä ja metsästyksen aikana useasti ampumasta naarashirveä, jota vasat seuraavat. Käräjäoikeus totesi perusteluissaan, että tapauksessa vasat eivät olleet seuranneet heti emäänsä eivätkä myöskään ole tulleet viiveellä naaraan ampumapaikalle, mutta vastaaja oli ollut tietoinen lähellä liikkuvasta emästä vasoineen. Vastaaja oli myös itse kertonut, että hän ei ollut nähnyt lähestyvän naaraan tai muunkaan jalkoja tarkkaillaessaan risukkoa, jolloin epävarmassa tilanteessa oli tullut olla erityisen huolellinen. Vastaaja oli ampunut hirven pian tämän risukosta pois hyppäämisen jälkeen, jolloin havainnointiaika ja harkitsemisaika on jäänyt lyhyeksi. Käräjäoikeus totesi edelleen, että rauhoitusaikana metsästyksessä täytyy olla erityisen huolellinen ja pyrkiä suojaamaan emästä riippuvaisia jälkeläisiä, jolloin vähänkään epävarmassa tilanteessa metsästäjä usein pidättäytyy ampumasta naaraita. Kokonaisuutena asiaa arvioitaessa ja erityisesti ottaen huomioon, että nämä tietyt vasat oli tarkoitus muutoinkin metsästä ja, että ne on saatu metsäs-

tettyä, käräjäoikeus katsoi vastaajan menettelyn olleen huolimattonta menettelyä törkeän huolimattomuuden sijasta ja näin ollen teko on luettava syyksi metsästysrikkomuksena. Vastaaja tuomittiin 20 päiväsakkoon ja lihojen myynnistä saadut varat tuomittiin valtiolle menetetyksi. (ei lainvoimainen)

Metsästyslaki 75 §; Metsästyslain säännösten rikkominen

Lapin käräjäoikeus 17.02.2022, tuomio 22/107188, Asianumero R 20/1542

Vastaaja oli tahallaan tai huolimattomuudesta pitänyt koiraansa luvatta irti taajama-alueen ulkopuolella vastoin metsästyslain kieltoa sekä ilman maanomistajan lupaa. Vastaaja oli pitänyt koiraansa mökkinsä pihalla kytkettynä siten, että koira oli päässyt karkaamaan, kuten oli aiemminkin vastaajan tietien tapahtunut. Koira oli juossut toisten henkilöiden vapaa-ajan asunnon pihapiirissä vapaana häiritsevästi haukkuen. Vastaaja tuomittiin menettelystä neljän päiväsakon suuruisen sakkorangaistukseen. (lainvoimainen)

Kalastuslaki 118 §; Kalastusrikkomus

Etelä-Karjalan käräjäoikeus 9.3.2022, tuomio 22/110245, Asianumero R 22/180

Vastaaja oli laiminlyönyt kalastuslaissa säädetyn pyydyksen merkitsemisvelvollisuuden ja kalastanut saimaannorpan suojelemiseksi sovitulla sopimusalueella pyydyksillä, joiden käyttö on sopimuksessa kielletty. Vastaajan käyttämissä kuudessa katiskassa ei ollut pyydyksen asettajan nimeä eikä yhteystietoja ja katiskat olivat malliltaan sellaisia, että niiden nieluun olisi voinut muodostua suurempi aukko kuin 150 millimetriä. Vastaajan katsottiin syyllistyneen kalastusrikkomukseen siltä osin, kun vastaajan käyttämissä kuudessa katiskassa ei ollut pyydyksen asettajan nimeä ja yhteystietoja. Muilta osin syyte hylättiin. Käräjäoikeus piti vastaajan syyksi luettua menettelyä sen haitallisuuteen ja siitä ilmenevään tekijän syyllisyyteen nähden kokonaisuutena arvostellen vähäisenä ja jätti vastaajan rikoslain 6 luvun 12 §:n 1 kohdan nojalla rangaistukseen tuomitsematta. Takavarikoidut katiskat palautettiin vastaajalle. (lainvoimainen)

10.6.1 Jätelain rikkominen

Suurin osa ympäristöviranomaisten tai kansalaisten ilmoituksista, jotka on kirjattu jätelain rikkomiseksi, on todennäköisesti roskaamistapauksia tai jätteiden hylkäämistä tai hallitsematonta käsittelyä. Yksityishenkilöt tai yritykset ovat laiminlyöneet velvollisuutensa huolehtia omista jätteistään ja jätteet (esimerkiksi kotitalousjätteet, huonekalut, kodinkoneet tai rakennusjätteet) on hylätty metsiin tai muihin paikkoihin, jonne ne eivät kuulu. Siivoamisesta aiheutuu yhteiskunnalle ja joskus myös yksityisille kiinteistönomistajille kuluja.

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2022

Jätelaki 147§; Jätelain rikkominen

Oulun käräjäoikeus 21.02.2022, tuomio 22/107373, Asianumero R 21/2801

Vastaaja oli kiinteistöllään käsitellyt jätettä jätelain vastaisesti polttamalla auton renkaan. Vastaaja oli myöntänyt syytteen mukaisen menettelyn ja myöntämistä tuki asiassa esitetty kirjallinen todistelu. Vastaaja oli saanut palolaitoksen luvan vain avotulen tekemiseen, eikä se oikeuttanut jätteiden käsittelemiseen siten, että käsittely tapahtuu hallitsemattomasti tai siitä aiheutuu vaaraa tai haittaa terveydelle tai ympäristölle. Vastaaja tuomittiin menettelystään 10 päiväsakon suuruiseen sakkorangaistukseen. (lainvoimainen)

10.6.2 Havaitut öljypäästöt ja määrätyt öljypäästömaksut

Rajavartiolaitoksen suorittama alusöljypäästöjen valvonta ulottuu Suomen merialueiden ja talousvyöhykkeen lisäksi Suomenlahdella Viron ja Pohjanlahdella Ruotsin merialueille. Alusöljypäästövalvonnan yhteydessä aluemerellä ja talousvyöhykkeellä verekseltään havaitut öljypäästöt saadaan tehokkaasti todennettua sekä saatettua päästön aiheuttaja hallinnollisen öljypäästömaksusääntelyn piiriin. Valvontaa suoritetaan Rajavartiolaitoksen Dornier-lentokoneilla merialueilla lähes päivittäin.

Rajavartiolaitos osallistuu kansainväliseen yhteistyöhön Itämeren alueen merellisen ympäristön suojeelukomission (HELCOM) yhteisesti sovittujen periaatteiden mukaisesti. Edellä mainittu yhteistyö öljypäästöjen havaitsemiseksi on käytännön tasolla osoittanut toimivuutensa. Vilkkaimpia laivareittejä valvotaan yhteistyössä etenkin Ruotsin ja Viron kanssa. Päästövalvonnassa kansainvälinen rajat ylittävä yhteistyö on tärkeää erityisesti kapealla Suomenlahdella, jossa laivat

kulkevat Viron ja Suomen talousvyöhykkeiden rajalla. Suomi osallistuu aktiivisesti myös kansainvälisiin valvontaoperaatioihin, joissa ennalta määriteltyä merialuetta tarkkaillaan tehostetusti usean maan valvontalentokoneen voimin.

Sekä Suomen, Ruotsin että Viron valvontalentokoneissa on ympäristövalvontalaitteet, joilla meriliikennettä voidaan seurata myös huonolla säällä ja pimeässä. Sivukulmatutkalla voidaan havaita öljypäästöjä jopa kymmenien kilometrien päästä valvontakoneen lentoreitistä. Koneissa on myös alusten tunnistamiseen soveltuvat laitteistot. Euroopan meriturvallisuusvirasto (EMSA) satelliittikuvapalvelun kautta saatiin myös satelliittikuvia epäillyistä öljypäästöistä.

Toimintavuonna 2022 havaintoja mahdollisista öljypäästöistä vastaanotettiin yhteensä 55 kappaletta. Varmistettuja öljypäästöjä tuli Rajavartiolaitoksen tietoon kuusi (6) kappaletta, kun vuonna 2021 tietoon tulleita varmistettuja öljypäästöjä oli 22 Suomen merialueilla. Valtaosa havaituista päästöistä tapahtui sataman tai rannikon tuntumassa, ja ne olivat määrältään pieniä. Öljypäästövalvonnan painopistealueet ovat talousvyöhyke ja aluemerä. Näillä alueilla tapahtuneet öljypäästöt ovat viimevuosien tapaan pysyneet vähäisinä.

Vuonna 2022 aloitettiin viisi (5) uutta hallinnollista öljypäästötutkintaa öljypäästömaksun edellytysten selvittämiseksi ja kolme niistä saatiin päätökseen toimintavuonna. Yhden öljypäästömaksututkinnan loppuun saattaminen siirtyy vuodelle 2023. Lisäksi yksi öljypäästömaksututkinta sijoittui sisävesialueelle, eikä poliisi esittänyt asiassa öljypäästömaksun määräämistä Rajavartiolaitokselle.

Öljypäästömaksupäätöksiä tehtiin vuonna 2022 yhteensä kuusi (6) kappaletta, joista yhdessä tapauksessa maksu jätettiin määräämättä merenkulun ympäristönsuojelulain 2 luvun 2 §:n perusteella. Viidessä tapauksessa määrättiin öljypäästömaksut, joiden yhteismäärä oli 60 149 euroa. Maksut määrättiin kahdelle ulkomaalaiselle alukselle ja kolmelle kotimaiselle alukselle. Yksi maksu määrättiin yksityishenkilölle ja neljä maksua varustamoille. Tutkinta-ajat pysyivät edelliseen raportointijaksoon verrattuna samoina.

10.6.3 Alusöljypäästöjen esitutkinta

Rajavartiolaitoksen ja Poliisihallituksen välisen yhteisymmärrysmuistion mukaisesti alusöljypäästöjen esitutkintavastuut siirrettiin poliisilta Rajavartiolaitokselle vuoden 2011 alusta lukien. Yhteisymmärrysmuistiolla toimivaltaiset esitutkintaviranomaiset sopivat esitutkintavastuun siirtämisestä aluevesillä ja Suomen talousvyöhykkeellä Rajavartiolaitokselle. Poliisi suorittaa kuitenkin alusöljypäästöjen esitutkinnan sisävesialueilla sekä myös niissä tapauksissa, joissa esitutkintatoimen-

piteiden laatu tai laajuus sitä edellyttää tai poliisi vaatii esitutkintaa siirrettäväksi itselleen esimerkiksi muuhun vakavaan rikokseen olevan liitynnän johdosta. Toimintavuonna ei tullut yhtään pyyntöä esitutkinnan siirtämisestä poliisille.

Rajavartioloitoksessa alusöljypäästöjen esitutkinta, kuten myös öljypäästömaksua koskeva hallinnollinen tutkinta, on keskitetty Länsi-Suomen merivartiostoon. Merelliseen ympäristörिकosten esitutkintaa suorittavat aihealueeseen erikoistuneet tutkinnanjohtaja ja tutkija. Suomenlahden merivartiosto ja Vartiolentolaivue tukevat Länsi-Suomen merivartiostoa myös alusöljypäästöjen esitutkintaan liittyvissä toimenpiteissä.

Toimintavuonna 2022 ei aloitettu yhtään alusöljypäästöön liittyvää ympäristön turmelemisesta koskevaa esitutkintaa. Ympäristörिकomuksina tutkittiin 6 tapausta, joista seuraamuksena annettiin kaksi sakkoa ja yksi huomautus. Muiden tapausten osalta tutkinta on päätetty joko päästön vähäisyyden perusteella tai esitutkinta keskeytetty, koska epäiltyä päästön lähdettä ei kyetty osoittamaan. Lisäksi yhden tapauksen tutkinta on vielä kesken.

10.7 Ympäristörिकosten määristä syyttäjillä ja tuomioistuimissa

Syyttäjälaitoksen tilastojen mukaan ympäristö- ja luonnonvararikoksia (jatkossa ympäristörिकoksia) on vuosittain saapunut syyttäjille seuraavasti.

Ympäristörिकokset	2018	2019	2020	2021	2022
Ympäristön turmeleminen RL 48 luku 1 §	91	71	77	85	109
Törkeä ympäristön turmeleminen RL 48 luku 2 §	10	7	3	9	13
Ympäristörिकomus RL 48 luku 3 §	34	30	37	26	15
Tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen RL 48 luku 4 §	2	0	3	0	5
Luonnonsuojelurikos RL 48 luku 5 §	17	19	20	19	7

Rakennussuojelurikos RL 48 luku 6 §	1	1	1	1	9
Yhteensä	155	128	141	140	158

Taulukko 10: Syyttäjille 2018–2022 saapuneet ympäristörikokset sekä –rikkomukset.

Rikoslain luonnonvararikokset	2018	2019	2020	2021	2022
Metsästysrikos RL 48 a luku 1 §	32	39	37	36	33
Törkeä metsästysrikos RL 48 a luku 1 a §	9	7	7	8	5
Kalastusrikos RL 48 a luku 2 §	4	1	0	3	0
Metsärikos RL 48 a luku 3 §	1	0	4	2	3
Laiton Etelämanneralueen mineraaliesiintymään kajoaminen RL 48 a luku 3 a §	0	0	0	0	0
Puutavararikos RL 48 a luku 3 b	0	0	0	0	0
Laittoman saaliin kätkeminen RL 48 a luku 4 §	0	0	0	0	0
Törkeä laittoman saaliin kätkeminen RL 48 a luku 4 a §	0	0	0	0	0
Yhteensä	46	47	48	49	41

Taulukko 11: Syyttäjille 2018–2022 saapuneet luonnonvararikokset.

Terveyttä ja turvallisuutta vaarantavia rikoksia	2018	2019	2020	2021	2022
Terveysrikos RL 44 luku 1 §	5	7	8	6	7
Terveyden vaarantaminen (RL 34:4)	1	0	1	1	6
Törkeä terveyden vaarantaminen (RL 34:5)	0	0	0	0	0

Eläntaudin leviämiskaavan aiheuttaminen (RL 44:4 a)	1	2	1	1	0
Geenitekniikkariikos (RL 44:9)	0	0	0	0	0
Ydinenergian käyttöriikos (RL 44:10)	0	0	0	0	0
Räjähderiikos RL 44 luku 11 §	70	42	47	40	55
Varomaton käsittely RL 44 luku 12 §	59	63	59	63	52
Radioaktiivisen aineen hallussapitoriikos (RL 44:12 a)	0	0	0	0	0
Vaarallisten aineiden kuljetusriikos RL 44 luku 13 §	4	5	1	5	9
Yhteensä	140	119	117	116	129

Taulukko 12: Syyttäjille 2018–2022 saapuneet terveyttä ja turvallisuutta vaarantavia rikokset.

Vesilain rangaistussäännökset	2018	2019	2020	2021	2022
Vesilain luparikkomus VL 16 luku 2 §	1	1	2	1	2
Vesilain rikkominen VL 16 luku 3 §	0	3	3	3	0
Yhteensä	1	4	5	4	2

Taulukko 13: Syyttäjille 2018–2022 saapuneet vesilain rangaistussäännökset.

Muita lakeja koskevat rikokset	2018	2019	2020	2021	2022
Jätelain rikkominen	22	12	24	25	20

Kalastusrikkomus	17	12	21	12	15
Maastoliikenerikkomus	9	4	4	3	7
Luonnonsuojelurikkomus	0	4	9	6	7
Metsästysrikkomus	16	13	0	0	8
Metsärikkomus	10	4	0	0	13
Ympäristönsuojelulain rikkominen	2	7	3	5	4
Vaarallisten aineiden kuljetusrikkomus	2	5	5	2	1
Rakentamisrikkomus	8	12	14	6	13
Maa-ainesrikkomus	0	4	3	2	0
Yhteensä	86	77	83	61	88

Taulukko 14: Syyttäjille 2018–2022 saapuneet muut ympäristöä koskevat rangaistavaksi säädetty rikokset.

Syyttäjät nostivat vuonna 2022 syytteen rikoslain 48 luvun mukaisissa rikoksissa 70 kertaa eli 59,83 % tapauksista. Syyteharkinta-aika oli keskimäärin 7,46 kuukautta. Rikoslain 48 a luvun mukaisissa rikoksissa syytteitä nostettiin 43 kappaletta, mikä vastasi 58,14% tapauksista. Näissä syyteharkinta-aika oli keskimäärin 5,69 kuukautta.

Vuosi	Tuomittu syytteen mukaisesti	Syyte hylätty kokonaan tai osittain	Hylkäämisprosentti	Kaikki ratkaisut
2018	157	41	20,71 %	198
2019	135	49	26,63 %	184
2020	118	35	22,88 %	153
2021	138	48	25,81 %	186
2022	152	46	21,76 %	192

Taulukko 15: Ympäristö- ja luonnonvararikosten kokonaan tai osittain hylättyjen syytteiden lukumäärien ja prosenttiosuuksien kehitys 2018–2022.

Keskimääräinen sakkorangaistus rikoslain 48 luvun 1 §:n mukaisesta rikoksesta on viime vuosina ollut noin 50 päiväsakkoa.²²

10.8 Esitutkintaviranomaisen tietoon tulleet sekä syyteharkintaan siirtyneet ympäristörikkokset

Kansallinen ympäristörikosseurantaryhmä on seurannut ympäristörikollisuutta jo vuodesta 1997 alkaen. Ympäristörikkoksia koskevat rangaistussäännökset on koottu Suomessa rikoslakiin siltä osin, kun teosta voi seurata vankeusrangaistus. Lievempiä rangaistussäännöksiä on lisäksi useissa muissa laeissa. Tämä vaikuttaa ympäristörikosten seurantaan kuin myös se, mitkä rikokset määritellään ympäristörikkoksiksi. Lainsäädännössämme on säädetty rangaistaviksi useita tekoja, jotka sivuavat myös ympäristöasioita. Kaikkia ympäristöön liittyviä laiminlyöntejä ja rikoksia on siten vaikea ottaa seurannassa huomioon. Tässä raportissa seurataan pääsääntöisesti rikoslaissa rangaistavaksi määriteltyjä ympäristörikkoksia.

Poliisi yleisviranomaisena tutkii kaikenlaisia ympäristörikkoksia. Poliisilta syyteharkintaan siirtyneet ympäristörikkokset ovat pääasiassa ympäristön pilaantumiseen liittyviä rikoksia. Rikokset liittyvät jätteiden säilyttämiseen tai jätteiden hävittämiseen. Usein kyse on liiketoiminnassa tapahtuneesta ympäristörikkoksesta, jossa motiivina on ollut kustannusten säästäminen.

Tullin tutkimat tapaukset vuonna 2022 ovat pääasiassa olleet luonnonsuojelurikoksia, jätelain rikkomisia, ympäristörikkoksia, vaarallisten aineiden kuljetusrikkomuksia sekä eläinten salakuljetukseen liittyviä tapauksia.

Rajavartiolaitoksen kirjaamien ympäristö- ja luonnonvararikosten määrä on kokonaisuutena laskenut edelliseen vuoteen verrattuna. Alusöljypäästöjä koskevia ympäristön turmelemisrikkoksia ei toimintavuonna kirjattu lainkaan ja myös päästöjä koskevien ympäristörikkomusten määrä laski. Edelleen myös metsästysrikosten ja törkeiden metsästysrikosten määrät kääntyivät laskuun.

²² Tilastokeskuksen tilastot.

11 Loppuarviointi

Törkeät ympäristön turmelemisen tekemuodot toteutetaan tyypillisesti liiketoiminnan yhteydessä. Ympäristön turmelemiset liittyvät yleensä jätteiden, jätemaan ja erilaisten kemikaalien säilytykseen, käsittelyyn tai maastoon dumpaamiseen sekä luvattomaan maa-aineiston ottotoimintaan tai maa-ainesten käsittelyyn ja säilyttämiseen. Ympäristön turmelemisia on ilmennyt muun muassa lietelannan, eläinten ruhojen ja hävitykseen menevän sadon käsittelyssä. Liiketoiminnassa tapahtuville ympäristön turmelemisille on tyypillistä, että niihin liittyy merkittäviä rikoshyötyjä, aiheutettuja vahinkoja sekä huomattavia ennallistamiskustannuksia.

Ympäristörikosten vakavuutta arvioitaessa huomioonotetuksi tulevat ensisijaisesti ympäristöarvot, mitkä ovatkin ympäristölainsäädännön ensisijaisia suojelun kohteita. Ympäristörikosten vakavuutta ja ympäristöarvojen merkitystä arvioitaessa voitaisiin nykyistä enemmän painottaa rikoksella aiheutettujen ympäristövahinkojen korjaamiseen vaadittavien kustannusten, mahdollisten ennallistamiskulujen määrää. Ennallistamiskulut saattavat vähäisiltäkin tuntuvissa ympäristörikoksissa nousta suuriksi, mikä ilman niiden huomioonottamista voi vääristää eri rikoslajien keskinäistä vertailua ja johtaa suhteellisuusperiaatteesta poikkeavaan muita rikoslajeja lievempään oikeuskäytäntöön. Toisaalta, rikosten vakavuutta arvioitaessa tulisi huomioida, että ennallistamienkaan ei aina palauta ympäristöä lähtötilanteeseen eikä tee aikaisemmin eli ennen lainvas- taista tekoa koskemattomasta luonnosta koskematonta.

Kiertotalousteknologiaan liittyvä rikollinen toiminta tulee lähivuosina lisääntymään. Läntisen Euroopan maissa on jo ollut rikostutkinnassa muun muassa biopolttoaineisiin liittyviä tapauksia. Järjestäytynyt rikollisuus hakeutuu sellaisille yhteiskunnan alueille, joista on saatavissa mahdollisimman suuret rikoshyödyt.

Ympäristörikoksia koskevan tilannekuvan perusteella korostuvat valvonta- ja esitutkintaviranomaisten keskinäisen yhteistyön sujuvuus, rikosten ennalta estäminen ja paljastaminen, rikoshyödyn pois ottaminen ja tiedottaminen sekä kansallisen ympäristörikostorjunnan strategian ja toimenpideohjelman toteuttaminen. Ympäristörikosten torjuntaan vaikutetaan ympäristörikostorjunnan strategialla ja toimenpideohjelmalla.

Ympäristövalvontaviranomaisilla on keskeinen rooli ympäristönsuojelun ja -valvonnan kehittämisessä ja tätä kautta ympäristörikosten ennalta estämisessä. ELY-keskusten ympäristövastuualueiden edustajista onkin perustettu ympäristörikostorjunnan yhteyshenkilöverkosto, jossa jaetaan asiantuntemusta ja hyviä käytäntöjä. Valvontaviranomaisten ennalta estävässä työssä onnistuminen vähentää esitutkintaviranomaisten tutkintaan tulevien ympäristörikosten määrää. Viran-

omaisten yhteistoiminnan kehittämisessä korostuu alueellisten yhteistyöryhmien aktiivinen toiminta. Suomessa on ympäristörikosten osalta poliisilaitosten alueella toimivat aluetyöryhmät, jotka ovat edesauttaneet viranomaisyhteistyötä sekä muodostamaan ympäristörikosten tilannekuvaa Suomessa. Hyvällä alueellisella yhteistyöllä pyritään reagoimaan lainvastaisiin menettelyihin tehokkaasti ja nopeasti.

Ympäristörikoksissa voi syntyä merkittävää rikoshyötyä tai laitonta etuutta. Jotta rikos ei olisi tekijälleen kannattavaa, tulee rikoshyödyn jäljittämiseen ja sen pois ottamiseen kiinnittää erityistä huomiota myös ympäristörikosten esitutkinnassa. Rikoshyödyn jäljittämisen ja pois ottamisessa korostuu eri viranomaisten välinen toimiva yhteistyö. Rikoshyödyn arvioiminen ei aina ole yksiselitteistä tutkintapyyntöön tekoheikellä. Mahdollinen rikoshyöty ei aina ole tiedossa tai riittävän hyvin yksilöitynä esitutinnan alkuvaiheessa. Rikoshyödyn määrää arvioidaan läpi esitutinnan. Rikoshyödyt tai osa niistä saattavat jäädä vaatimatta, jos niitä ei tutkintapyyntössä osata tai voida tuoda riittäväällä tavalla esille.

Viranomaisten toimenpiteistä, tutkinnan tuloksista ja tuomioistuinten ratkaisuksista tiedottamisella voidaan lisätä ympäristörikosten ennalta estävyyttä. Ympäristörikosten osalta koulutuksen ja ohjauksen tulisi olla jatkuvaa. Kansallinen ympäristörikosten seurantarayhmä korostaa ympäristörikosten osalta viranomaisten osaamisen lisäämistä ja resurssien kohdentamista siten, että ympäristöriskostorjunnan erityisosaaminen lisääntyy.

Euroopan epävakaa tilanne ja venäläiseen raakaöljyyn kohdistuvat pakotteet edellyttävät viranomaisten yhteistyön kehittämistä ja tiivistämistä paikallisten tai kansainvälisten konfliktitilanteiden yhteydessä tapahtuvien ympäristörikosten ennalta estämisessä, paljastamisessa, selvittämisessä, vahinkojen minimoimisessa sekä tekijöiden saattamisessa vastuuseen.